

ČAROLIJA MLADOSTI

Neću da te vidim
Prijatelju stari.
Sjedu kosu, bore,
Grč na licu tvome.

U sjećanju mome
Ti si onaj stari
Ti si sama mladost
I dječaćka radost.

U mislima mojim
Tvoje lice blago
A na njemu nada
Život, radost, snaga.

Čarolija to je
Koja mene brani
To su snovi moji
Još ne razoreni.

Hoću da ih čuvam
Da me sve to mami
Ono sretno doba
Sve do groba moga.

Neću da te vidim
Prijatelju stari
Čaroliju svoju
Hoću da sačuvam.

Iz putopisa "BAGREM, BAZGE I LIPE", priče za djecu i odrasle, Midhada Hergiaea
Radni tekst
Str. 49-ta do 53-a

PLAŽA

A jedino je Emir Zukia skakao bez straha i sa stilom, elegantno ko' balerina.

Bože kad se sjetim. Uhvati se rukama za rukohvat ograde na najvišem dijelu mosta, onaj rukohvat od željezne cijevi što je debela oko pet centimetara. Lagano, snagom gornjih mišića a ne trzajem niti skokom, diže se u stoj na rukama.

Mi samo zurimo otvorenih usta i ne vjerujemo svojim očima da to može tako. Njegovi mišići se zatežu a tijelo, predivno izvajano, stremi nad ponorom i ispravlja u razdjelima, kao na gimnastičarskom vratilu.

On ko' rahmetli tarzan ; Onaj što ga je glumio, kako se ono zvao. Jel' Džoni Weis Miler, jes'. Jel' Njemac ne znam.

Totalni stoj na rukama k'o svijeća. Onda pregib u laktovima kao u sklek, dok je tijelo i dalje u vertikali, pa se takvo uspravno, glavom prema dole, nadnosi van ograde nad vodu, koja se zeleni, dole daleko ispod mosta.

Mi mali, se nekako primičemo jedan uz drugog i sve u divljenju a nekom strahu i uzbuđenju šapčemo : "Pašće... neće... hoće bolan, šuti !"

A on samo otvori šake, ispusti ogradu i tijelo odlazi u dubinu, dugo padajuć i kao šilo se zabija u vodu. Učini nam se da još nožni prsti nisu uronuli, haman ni kap za njim ne pljusne, a ruke već izlijeću iz vode, za njima i tijelo do pasa, pa u trzaju otresa vodu sa kose, okreće se na leđa da nama na mostu, koji ga gledamo, mahne, pa širokim zamasima sanskim stilom pliva prema stepenicama. I to tako da glavu samo ponekad izroni iz vode da bi udahnuo vazduh.

Mi manji vrištimo od ushićenja i sreće.

"Haj' Emire još je'nom, matere ti! Haj Emire !"

Djevojke gledaju sa neskrivenim divljenjem, neke nešto diskretno šapču, pokazuju tamo negdje u drugom pravcu, to ne razumijem. Ali zato razumijem mnoge momke koji se prave da nisu ništa vidjeli a i one koji se kiselo smješe a i njegove jarane koji ga čekaju na stepenicama, čestitaju i bacaju važne poglede okolo, kao da su i sami takvi, samo, kao, danas im se nešto ne skaće.

Bravo Emire za vajakada.

A ljeto stvoreno za Sanu. Dani vrela, nebo plavo k'o more a mi djeca između sedam i deset godina, tek smo otkrivali svijet.

Sana je u to vrijeme vrvila od kupača. Pa da! Tako smo mi to zvali.

"Haj'mo na kupanje!"

"Ha'jmo!!!"

A znalo se tačno gdje se ko kupa. Ko se kupa na Žegeru, ko na Ušću, ko na Celuloskom, Urijaškom, ko pod tuševima, ko u Adi, Raškovcu, Diđinom Viru, ko na Poljani a ko na Glavnoj Plaži.

Imena ovih plaža za nas su bila važnija od glavnih gradova Republika SFRJ pa smo ih u zadanicama iz S-H jezika u osnovnoj školi, pisali velikim slovima i dobivali slabe ocjene kod Ratiba, Đemke, Bajre, Branka-"o,la,lo" Emire-"Sitnice" i ostalih nastavnika. Al' neka smo. Mi nismo mogli razumjeti da se glavna plaža piše malim slovom, kad je glavna k'o i glavni gradovi.

I više. Jer na plaži je sve.

Sav onaj dekor prostrtih deka, prnji, hasura, nièega, neg' samo neobilježeno mjesto. Pa ti haj ako si muško sjedi tamo gdje sjeda Redžin. Il' Burho. Ma hajde! Kakvi. Ni u snu. Ili gdje se kartaju Džuzin, Miki Trepiaè, Hakija Naskin, Huse Pašin, Balada, Rasim Zukiaè. Ma ne smimo mi ni priæi, nego samo kad nas zovnu da idemo kupiti cigara. Odmah nas ide dvadeset. Samo da se možemo pohvaliti da je baš nas zovn'o.

Onda oni šlaufi od kamionskih i traktorskih guma na kojima smo se vozali. A meni se najviše sviðalo kad svežu šlauf, pa ga stisnu preko sredine kakvim kaišem te izgleda k'o indijanski kanu.

A znalo se i ko' vozi laðu na vesla, ko na motor, ko lastu, ko vadi mur sa èakljom na èijem je kraju zakovan njemaèki šljem.

Znalo se ko gdje roštilja, ko gdje donosi gitaru, u koje vrbike se ko ide fatati pa mi onda za njima kibicati. Ma sve se znalo.

Znalo se ko nosi bikini i kupaæe gaæe a ko se kupa u parhetnim gaæama.

Znalo se i kome se smije rugati i smijati.

"Ekiš Mahmuta i Rege! Eto i Hare Beje"

A ma koliko Abid Budimliæ, direktor "OSLOBODENJA" pripisivao sebi zasluge za poveæanu prodaju novina, to nije bilo ni blizu istine, nego je istina bila u tome što je iz merhameta agažovao Regu i Mahmuta da prodaju novine naveèe po ulici i po kafanama i to je bila atrakcija po prvi put u Prijedoru. Pa je naš svijet, nenaviknut na èitanje, kupovao novine samo iz samilosti prema ovoj dvojici prijedorskih miljenika kojima je Bog dodao na vagu a uskratio u glavu, pa su bili u ono vrijeme i zabava i duhovno èišæenje od "ne daj Bože 'vako nikome, pa ni onom što bi me noæas upalio."

A na drugoj strani ispod mosta, onoj do Tukova, Hamza doæer'o svoju "Zelu", kobilu upregnutu u šprajc koji je puno veæi od nje. Doæer'o je da je napoji a i on da se malo rashladi. Sav neuredan, prljavih hlaèa zavrnutih oko kaiša, neka potkošulja na njemu žuti se od znoja, sa æele mu curi znoj preko nosa koji i ne osjeæa, klateæi se drži u jednoj ruci kajase a u drugoj dotrajalu kandžiju i vruæu pivu "Nektar". Zela zagazila do stomaka u vodu a Hamza do pasa pa joj onako pijan tepa: "Sestvo uvenka, ho's ti pive." Onda se okrene prema Njonji koji takoð pijan, nit sjedi nit leži na šprajcu, pa æe njemu: "Haj vamo buvate (brate) i ti u 'vaj ðenet". A jadni Njonjo, hem' ga dragi Bog obehindetrijo hem' zabetoniran od pive i sunca avgustovskog, ne može se maketi ali daje bravurozan odgovor svojim tanjušnim glasiæem a kroz nos i još nerazgovetnije nego Hamza:

"Ne mogu gospod'ne u vodu, imam kamenac u bubegu!

Poton'æu !".

Na ovoj našoj strani, galama postaje nesnošljiva. Sead Đuzin se dere k'o da ima megafon u grlu. Rastjerava djecu sa stepenica i iz vode ispred njih jer poèinje skakanje iz zatrke preko stepenica. Nakon Emirovog skoka sa mosta, ovo je najvažniji dogaðaj dana. Njih desetak neustrašivih se udalji od stepenica jedno dvadesetak metara, poreda jedan iza drugoga i u trku dolaze do gornje stepenice sa koje se moraju jako odbaciti da bi preletjeli onih dvadesetak širokih stepenica, što je najmanje desetak metara po hipotenuzi, i na glavu skoèili u Sanu. To je za mene bilo bolje gledati nego motor u "zidu smrti" na avgustovskom vašeru na Poljani. Joj kad oni prolete kraj nas koji smo poredani u špalir sa

obe strane stepenica. Zemlja se trese i tutnji pod njihovim nogama. Ko da je ona travnata ledina nekako gumena ili je to glina koja je dole u unutrašnjosti vlažna pa elastična te prenosi sve one udare tabana i silinu trka. Od gornje stepenice do one donje nad vodom ima bar deset metara a oni su to svaki put preskakali i završavali sa predivnim plitkim skokom. Meni se grlo sušilo svaki put kad sam gledao.

Đuzin vikne duboko ko brodska sirena: "Možeee!!!". Nastane tajac. Tišina. Niko ni da zucne. Eno Hujka i ja, vječno zajedno k'o blizanci, sjeli sa strane donjih stepenica da vidimo jednom i skok odozdo. Da gledamo kako æe prelijetati preko nas. Onda se zaèuje potmula tutnjava golih tabana pa trenutak mir. Znamo. Sad je zadnji odraz. Zatim se ukaže lice u grèu i tijelo a žile na vratu zategnute ko sajle. I onda skok sa zadnje stepenice koji za nas traje cijelu vječnost. Dugaèko ispruženo muško tijelo leti iznad nas kroz zrak a naše oèi fiksiraju onaj dio od koljena na niže koji treba da preleti zadnju stepenicu jer od toga zavisi život. Ama svaki put nožni prsti samo što ne udare u oštri brid stepenice pa da skok završi tragično.

Ali fala Bogu nikad. Nikad.

Uvijek su uspjevali. I danas dani im se divim i pitam se kako to da nikad niko od onih nakvih mladica nije postao svjetski slavan sportaš. Ma nisu oni htjeli da idu na takmičenja. To je janda bilo za one koji nisu sigurni da su najbolji. Naši prijedorski šampioni su znali da su najbolji pa nisu ni imali potrebe to kome dokazivati.

Poslije opet graja, vika, trka, voda pršti k'o da je provrila. Oni veliki su zauzeli sav prostor od stepenica do druge stope mosta pa igraju picigin sa malom loptom.

Stomak veæ javlja da je podne davno prošlo. Fujin u žurbi izvuk'o od nekud namazanu šnitru pa žmalji a za njim èitav osuk gladnih žgoljavih i goluždravih dječaka vièu: "Bezec griz" a Fujin se otima i bježi Burhi iza leđa a ovi onda nesmiju priæi jer Burho samo nagne onu svoju veliku glavu pa se smrkne te ovi stanu k'o ukoèeni i brzo se razbježe. Esko i Gredelj budalešu i glume. Gredelj navuk'o neèije nalane a na oèi natak'o velike crne sunèanice dok se Esko zagrn'o šarenom prnjom a na glavu stavio burhin slamnati Mexiko-šešir koji ga je skroz poklopio. Hodaju tako po plaži i pokušavaju prièati sa njemaèkim akcentom kako bi ismijavali one prve gastarbajtere, što su se pravili da im je teško govoriti svoj materinji jezik, kad su dolazili na odmor, nakon šest mjeseci provedenih u Njemačkoj.

Hodaju oni tako pa stanu gdje je najviše zainteresiranih za njihov šou pa se kao ne mogu sporazumjeti.

"Esko, vrnum majn hore ge prhn preko tvoja taraba."

"Najn Gredelj, dajne koka majne drper"

Svi padaju na leđa od smjeha a oni odlaze dalje ozbiljni, kao ne primjećujuæi nikog oko sebe, da nasmijavaju sljedeæu grupu.

Tako bezbrižno prolazi dan i u kasno popodne, preplanuli, umorni, gladni, vraæamo se kuæi.

Kod ramine slastièarne gužva. Tu se svi zaustavljaju. Po dvojica skupe banku za kuglu sladoleda, koju poližu bar desetorica. Neko popije bozu a veæina ulazi da traži èašu vode. Ma nismo mi bili žedni, neg' da malo naparimo oèi sa kolaèima i sladoledom a možda i u nadi da æe nas neko i poèastiti neèim.

A ulazili smo i zbog onih koji su tek nailazili pa da nas vide da izlazimo iz slastièarne. Nek misle da smo bili na bozi.

E onda polako bosim nogama po vrelom asfaltu od džamije do Alitove slastièarne dokle

je bila asfaltirana glavna ulica. A to su asfaltirali kad je Tito trebao proæi kroz Prijedor. A on vozom prolazio pa samo zastao na stanici da nam mahne sa prozora. On, Jovanka i Ðemal Bijediæ. Al' eto; mi dobili asfalt. Pa smo uþivali prþeæi naœe tabane po njemu, koliko se zagrije.

Kod pozoriœta sustignemo komunalnu œpricu.

Suljo Saleœ na konjskoj zaprezi sa dva konja, Miœko i Soko. Vuku malu cisternu punu vode, iz koje vodi poœiroka ibuœena cijev do zadnjeg donjeg dijela œprajca, gdje se voda napunjena na Bereku, prosipa po makadamu da smanji podebelu praœinu sa prijedorskih ulica.

Poslije toga razilazimo se po pospanim mahalama, pospanim od agustovske jare. Træimo kuæama i ulijeæemo pravo u ljetne kuhinje, gdje na œparetima æeka poklopljena hrana od ruæka, koju su briþne mame ostavile svojim sinovima. Neko nalazi leden sataraœ i pogaæu, neko oæevedanu maslen'cu i peæene paprike, neko somun i mahune u tevsiji a neko us to i zapeæene œljive, lutmu, zaljev il' rovaniju.

Nikad ljepœe i slasnije nismo jeli nego tih ljeta poslije naœe Plaþe.

ILI U SNU IL' NA JAVI

Ima jedna dunja þuta
Stoji ona pored puta
I jabuka divlja þuta
Pa i ona pored puta.

Pa i Berek
Pa i Sana
œta li ona
Sada sanja.

Zna li itko ima li to
Ima li to
Jel' to bilo
Il' se meni samo snilo.

Pa je sanjam kada spavam
Pa ja sanjam kad ne spavam
Kad se budim i kad œutim
Kada plaæem i kad þudim.

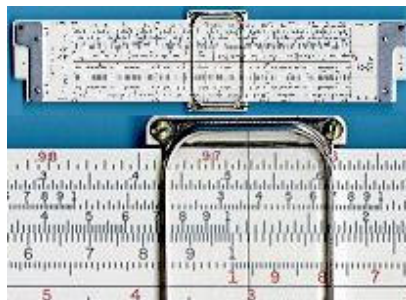
Da je meni da sam dunja
Il' jabuka ona þuta
Da je meni da sam tamo

Pa da sanjam pored puta.

Da ja cvjetam i da ćutim
Onaj behar ono vrijeme
Pa da onaj behar berem
Pa da svoju dušu perem

U Bereku
Il' na Sani
Ili u snu
Il' na javi.

ŠIBER

Logaritamsko računalo zvano "šiber" proizašlo je iz logaritamskih tablica izrađenih od šipki slonovače, škotskog matematičara Johana Napiera 1632 godine. Šiber je obična drvena letvica ili više njih, koje klize jedna kroz drugu da bi se podudarili određeni brojevi na nizu baždarenih skala i time rješavale jednostavne ali i vrlo složene matematičke operacije.

Šiber je bio u upotrebi 1960-tih godina kada su ga koristili inženjeri NASE za APOLLO programe koji su poslali čovjeka u svemir.

Taj komad drvene letvice je bio preteča današnjeg kompjutera.

Imao je lijepu kožnu futrolu a studenti tehničkih nauka, matematike i arhitekture, nosili su ga u džepu i ponosili se s njim. A bilo je i onih koji su ga koristili i kada nije trebalo. Naravno da je trebala posebna obuka da bi se savladao rad na njemu, baš kao i na današnjem kućnom kompjuteru.

Sve sam ja ovo napisao da bih vas uveo u kratku priču koja slijedi a koju je ispričao naš dobar Abdulah Puškar-Dujo, nastavnik u "16 Maju" a bome i profesor matematike u

"Tehničkoj i zanatskoj školi" koga se mnogi od nas dobro sjećaju po njegovoj dobroti.

E, jednog petka, poranio mladi inženjer na pijacu da kupi namirnicu, pa stao kod neke stare nene iz Kozarca koja je prodavala jaja te je zapita: "Pošto su jaja bako?"

"Dina mi sinko po dinar i po a friška su, ne trebaš brinuti. Ako nevaljadnu slobodno dođi idući petak vratiću ti duplo", veli nena.

"Dobro bako, daj mi deset komada".

"E to ti je sinko onda ...", al' ne dovrši nena jer mladić izvadi iz džepa šiber pa će važno:

"Nema potrebe bako da ti brojiš i računaš na prste. Evo ova sprava sve računa pa će kazati i pošto je to jaja".

Nena i one kone oko nje što su prodavale svoje domaće proizvode, zagledaše se u tu čudnu drvenu letvu što računa, pa se samo zgledaše i slegnuše ramenima. Šta će jadne kad ne znaju ni čitati i pisati a kamo li računati na tako komplikovanoj napravi kojoj ni ime ne mogu zapamtiti. One znaju onu svoju matematiku a ovu?! Ma kakvi!

Onaj Bogami, sve nešto razvlači onu letvu, sve nešto gleda u nene i ljude oko sebe, pa će na kraju slavodobitno: "E bako, to ti iznosi dvadest i pet dinara".

Nena sve gleda u svoje kone, sad u onu s njene lijeve strane, sad u onu s desne a one potvrdno mašu glavom a namiguju joj. Vele: "Škola, moja ti! Vidiš kako ova mlada gospoda bolan sve spravama. Nejma napamet! Kakvi bolan!"

"Onda dobro sinko, kako ti kažeš, nek bude", na kraju će nena, dajući mu jaja.

On je fino platio i otišao sav važan a nena profitirala deset dinara više nego je trebala.

Sljedećeg petka, eto opet onog istog mladića a neni ko malo neugodno jer nezna da li je onaj otkrio grešku ali kad je on lijepo pozdravi, nena Bogami živnu.

"Jel bila dobra roba sinko?" upita ona.

"Odlična, odlična bako! I danas bih kupio kod tebe. Nego pošto su danas?"

"Dinar i po i danas, al' ako ćeš računati na onoj klipi sinko, može i jeftinije."

One kone okolo se nasmijaše na sav glas a naš se junak brzo udalji, vraćajući šiber u džep i sve se zakrećeći da ga 'ko poznat neće vidjeti.

Vidio il' ne vidio, sljedećih dana nešto su ga često kolege zapitivale, isplatili se nositi

Dsg.Ing. Midhad Hergić Herga

ČARŠIJA I MAHALA

Tipična stara bosanskohercegovačka naselja, organizirana su uz vodu. Jedna od komunikacija približno je paralelna s rijekom a druga, preko mosta na rijeci presjeca vodotok i povezuje suprotne obale. Na raskršću regionalnih puteva leži ČARŠIJA. Čaršija je bitan centralni dio svakog naselja, srce grada, pojam, koji etimološki znači četiri toka - dakle raskršće.

U kompoziciji čaršije prepoznajemo elemente: most, džamiju, han, hamam, sahat-kulu, dućan i magazu kao modularne elemente koji se funkcionalno i vizuelno povezani, prepoznaju kao tipičan uticaj ali i sinteza orijentalnog i domaćeg.

Nekoliko mahala čini čaršiju. Prema tom konceptu u mahali se stanuje dok se u čaršiji posluje.

Čaršija je uz bosanski drum u dolini a oko nje su mahale i to što dalje, to manje. Mahala obuhvata 2 područja i to; statično ili privatno a to su kuće među avlijama i vrtovima i dinamičnojavno a to su sokaci uz kuće.

Mahala započinje kućom i putem do nje i od nje dalje do drugih kuća. Kad se tako sakupi dovoljan broj kuća koje čine naselje, podigne se džamija i škola, dovede voda i sagradi česma, t.j. središte mahale koje se nazove mejdan. Mahala dobije zatim još svoju pekaru i dućan za najnužnije kućne potrebe, dok je ostala trgovina i obrt svima zajednički u čaršiji. Takav je grad dakle decentraliziran.

Putevi se u mahali diferenciraju po konfiguraciji terena. Svaka mahala ima svoju sabirnu cestu t.j. kičmu i svoje krivudave puteve ili sokake, te pješačke staze između sokaka i na kraju svoje "čikme" ili stambene puteljke.

Diferencijacija je dakle savremena od koje se razlikuje samo po prometnom mjerilu i prometnom sredstvu. U to vrijeme nije bilo kolnog prometa, već su putevi služili samo pješaku i tovarnom konjiću koji su i bili mjerilo za dimenzionisanje takvih komunikacija.

Prema tome čovjek to jest njegova širina anfasa i konjska sa tetretom, bili su polaznice širine saobraćajnih komunikacija. Kičma je po tome mjerilu bila široka min. 5,80 m a to su dva natovarena konja i pješak. Sokak je širok min. 2,30 m a to je natovaren konj, dok su staze i čikme po 2,15 m širine.

Sokaci, čikme i kičme proizlaze iz konfiguracije terena kao grane i grančice iz stabla. Na grananju ovih komunikacija naći će se česme, doksati, pekare i džamije.

Putevi su kaldrmisani do kapija. Kapije su postavljane pravokutno na ulicu t.j. u pogledu. Uzani pločnik ispod doksata nije služio samo pješaku, nego određuje širinu sokaka i jarkova, koji zaštićuju kuću od vode. Ponegdje su to potoci, preko kojih vode pločasti mostići do kapija, kao u Sanskom Mostu na Zdeni.

Svi ti putovi s jarkovima, prelazima i pločnicima sačinjavaju reljef puta i ukazuju na veliku snalažljivost u modelaciji terena.

Česma je nezaobilazan element plastike mahale. Kult vode je bio veoma razvijen te je česma monument i središte mahalskog života, te su po česmama i neke ulice dobijale svoja imena.

Česma je kameno, kubično, čisto geometrijsko tijelo, nekad isklesano na dvokapnicu, standardnog oblika, poviše malog kamenog korita, na pažljivo odabranom mjestu, kao da raste iz terena. Naći ćemo je ispred džamija, pekara, kuća ili slijepih zidova avlija, na samoj sredini ceste, na raskršću ili na prelazu jedne ulice u drugu. To je poenta u reljefu ceste. To su bezbrojna mjesta mnogih rješenja.

Doksati su visoka plastika mahalskih puteva. I oni su kao česme i kapije standardne tvorbe, uvijek isti, okovani i ožbukani prizmoidi s prozorima, koji izlaze iz kuća i istureni su iznad ulica. Nalazimo ih prije svega, tamo gdje se putevi razilaze a doksati ulaze i razmiču kao zupci zubatih točkova prostranim odnosima na sve strane. Doksati su dio plastike kuće, koja je u zapadnoj Evropi zatvorena, uzidana ili izolirana kao što su u početku bili i paviljoni, iako se takve oaze arhitekture ubrzo zatim s povećanjem mahale, povezuju sa zidovima avlija i nusprostorija kao karike u lancu plastične cjeline, pa izgledaju između tih avlija kao pčelinje saće s jedinom razlikom što su te avlije pravokutni prostori.

Ovakva koncepcija i ako nije unaprijed programski smišljeno zasnovana, ali je građena velikom disciplinom, u pogledu na susjeda i s rijetkim osjećajem za prostor i teren.

Mahala je dakle majstorluk prostorne plastike, proizašle iz prilagođavanja terenu i standardnim oblicima, dakle visoka pjesma arhitekture i urbanizma za čovjeka, koji ima sluha i osjećaja i koji umije da gleda.

"Za Allahom komšija", izreka je iz Kurana koja je postala načelo, duboko ukorjenjeno i kod našeg naroda.

Kreševljaković priča, kako je jednom došao neki kupac u čaršiju sa namjerom, da nesto

kupi u dućanu, u kome momentalno nije bilo trgovca. Uđe kod njegovog susjeda, koji mu proda samo polovinu onog što je tražio. Pogosti ga i kafom, da bi ga zadržao dok se susjed ne vrati, kako bi i on nešto zaradio. Događaj je prilično značajan za društvo tadašnjeg doba i njegovu etiku, koja se jako izražava i u arhitekturi.

Taj kult susjedstva praktično se najbolje pokazuje u komšimki, poznatoj i pod nazivom "prelaz". Komšimka su vrata u zidu avlije ili u ogradi bašče do komšije, koja služe za međusobno posjećivanje susjeda, da ne moraju ići preko ulice. Zna se za slučajeve, gdje su se tim putem razvile prave promenade između unutarnjih vrtova muslimanskih kuća. Sasvim drugačije dakle, nego na zapadu, gdje su se susjedi zatvarali jedan od drugog često i visokim zidovima.

S ovim u vezi i značaj tog kulta u pogledu na ženu. Orjentalac ljubomorno zatvara ženu od svijeta i sakriva je u kuću. Ali daje joj sve što je moguće u tom uskom okviru. Otuda te akumulacije svega najljepšeg u kući rajskih vrtova, kamerija i divhana. Otuda težnja da ugodi ženinom elementarnom nagonu radoznalosti: doksati. Otuda strategija skrivanja i otvaranja kuća. Dolje sve zatvoreno, gore otvoreno, iz blizine slijepo, iz daljine puno očiju. Otuda arhitektura doksata, koji traži i hvata u kuću najljepše vidike. Ova bi težnja sigurno prešla u bahatost da nije našla svoju protutežu u kultu susjedstva. Nije teško primjetiti kako je svaki takav vidik uslovljen susjedstvom, kako se susjedne kuće izmiču horizontalno ili vertikalno jedna drugoj, da možemo gledati mimo ili preko njih, kako iz toga prizilazi horizontalna, škrljeva, prostorna arhitektura kao amfiteatar i harmoničan grad, kako se dakle iz takvog kulta susjedstva razvio cijeli urbanistički koncept.

Postavlja se na kraju pitanje :

Zašto smo ruinirali koncept ovakve kulture življenja u urbanoj ali i ruralnoj sredini i zašto ga nismo slijedili u "modernoj" urbanizaciji naših naselja ?

Iz Studije "Orientalni elementi u BiH dizajnu"
Dsg.Ing. Midhad Hergić

OPREMA BOSANSKE KUĆE

Kuhinjski pribor i suđe:

Viljuške nema. Nožem se reže kruh i pita. Žitka jela i riža se jedu kašikom. Sve ostalo se uzima prstima.

Suđe za vodu; testija, džugum je kotao za vodu, ibrik i ladžan je umivaonik sa poklopcem.

Suđe za kafu; džezva-otvorena, i ibrik (to je pokriveni mali sud), fildžan (je šalica od porcelana), tabak-tabla je kutija za kafu, kutija za sećer i kutija za kruh, kafeni mlin i mangala a to je tronožna zdjela na kojoj se peče kafa.

Bakrač za vodu i maslo, kotao koji visi nad ognjištem, kazan-kotao za pranje rublja, tendžera je lonac, sadžak je tronožni podmetak za lonce nad vatrom, sahan je tanjur sa poklopcem, časa je zdjela za mlijeko i supu, tepsija je pladanj za tjesteninu i kolače, demirlija je ogromna tepsija koja služi za serviranje u svečanim zgodama.

Bogatstvo kuće je porcelan i staklo, koje je u to vrijeme bilo rijetko i skupocjeno a bilo je izloženo na tahtapošu iznad basamaka.

Ovoj je opremi odgovaralo bakreno i kalajisano suđe na klupi u hajatu. Sve ostalo, što se upotrebljava nad vatrom, poredano je na klupi ili rafu: polici u kuhinji. Pored rafa i klupe u kuhinji je još hambar-sanduk za žito ili brašno i naćve a to su drvena korita za mješanje tijesta za kruh.

Odjeća:

Bosanac raspolaže sa najviše 2-3 odijela, jedno svagdanje, jedno praznično i jedno ljetno. Odjeću ne drže u ormaru jer ga nema, nego ga prebacuju preko serga na divhani i prekriju ga čaršafom da se ne praši. Ženske su haljine brojnije, a slažu ih poput našeg rublja u četverokutne komade i pohrane u sanduke i sehare, koje su smještene u sandukhani to jest garderobi, ili zajedno sa drugim dragocjenostima u magazii.

Namještaj:

Postoje dolafi - uzidani ormari, koji služe za spremanje sitnica, a dušekluk je u sastavu musandare i služi za spremanje posteljine: dušeka i strunjaca, koje noću prostru po podu,

gdje spavaju - jer kreveta nema.

Sinija ili sofa je drvena okrugla ploča na 20 cm visokom podnožju, koja se unese u sobu kad se jede, a poslije vrati na zid u kuhinji ili hajatu-u gdje je ovješeno.

U sobi dakle nama ni stola ni stolica. Bosanac sjedi podvijenih nogu na ćilimu ili sećiji. Sećija je u prostor umetnuta klupa duž prozorskih zidova. Osim musandere i sećije tu nema namještaja, a i ova dva komada su čvrsto umetnuta u prostoriju.

Smisao stola:

Čovječije je držanje u raznim civilizacijama različito.

Evropski se čovjek kad radi na polju prigiba cijelim tijelom zemlji, dok orijentalac isti posao obavlja čučajući. Taj položaj je identičan položaju djeteta u majčinoj utrobi. To je navodno uopće prvobitni položaj odmaranja.

Držanje također mnogo utječe na formiranje prostora. Evropejac sjedi ili stoji, a orijentalac čučajući, ili lješkar. Evropejcu je kuća i radni prostor, a orijentalcu samo mjesto odmora i razonode. On odvaja od kuće sve domaćinske poslove.

Evropska radna prostorija sva je zatrpana nekim pločama u visini stola, dok je orijentalna prekrivena ćilimima. U evropskom je prostoru ćilim gotovo suvišan, nevidljiv, jer je sav zatrpan naještajem i po njemu se gazi.

Evropski je stambeni horizont nešto iznad stola, a orijentalni nešto iznad poda. Stoga orijentalac uklanja sav namještaj na ivicu prostorije, dakle sećiju duž prozorskih zidova i musandaru duž ulaznih zidova. Tako je orijentalni prostor čist i prazan. Kako je orijentalni horizont niži od evropskog, to je i visina tavanice niža, 2.10 m u prizemlju, 2.30 m na katu, vrata 1.75 m visoka - i stoga ovakvi prostori izgledaju veći i prostraniji.

Ventilacija:

Prostorije u sredini kuće imaju poprečnu ventilaciju kroz hajat i prozor u mutvaku, koji je uvijek otvoren, te visinsku kroz hajat, mutvak, dimluk i badžu na krovu. Tako se dakle ova kuća vjetri u svim smjerovima, a osim toga je i paviljonske izgradnje i obično na pažljivo biranim položajima, te se ona takorekuć kupa u zraku - zato je nazvana ²zračnom kućom².

U njoj se ložilo na tri mjesta i to:

Dimluk, nad kuhinjom sa malom galerijom, koja služi za sušenje voća i mesa, te za sakupljanje pepela zvanog ćulo, koji je služio za pranje rublja, pa je nazva ćulhan.

Drugo mjesto je peć u sobi gdje se loži u sastavu musandare pored banjice, koja služi za zagrijavanje vode za pranje. Peć se loži ili iz sobe ili iz dimluka na pokretnom ložištu, kojim se može regulirati zagrijavanje prostorija. Dim iz peći je odvođen solunarom u dimluk - stoga se može peć u sobi zatvoriti i tako održati čist prostor.

Treće mjesto je kahvodžak ili ognjište za pečenje kafe. To je ognjište prekriveno kapom, kroz koju se odvodi dim kroz otvor u stropu u potkrovlje i badžu, a ponekad i kroz uzidanu cijev u potkrovlju direktno van. Zadnje je već embrionalni oblik današnjeg dimnjaka.

Unutarnja mokra baterija:

U ovoj se kući nalaze tri unutarnje vodne instalacije:

Banjica u zimskom mutvaku
Abdesthana u divhani i
Banjce u sobama.

To su tri vodna korita, koja služe za pranje suda, za umivanje i kupanje. Različito su napravljena, već prema svrsi kojoj služe.

Banjica je korito u podu, sa ibrikom tople vode, koja služi za polijevanje. Tu se dakle radi o kupanju na način polijevanja vodom, tako da upotrebljena voda više ne prlja tijelo, ili o nekoj vrsti ručnog tuša.

Bosanac mora da se pere poslije svakog nečistog rada.

Banjica se razlije od evropskog kupatila po tome, što je evropsko kupatilo u sastavu spavaćih soba, a banjica je u sastavu svake sobe. U Bosni nije bilo gotovo sobe bez banjice i to ne samo u gradu, nego i u najzabitnijim krajevima. Pravo je čudo kako su mogli kod tako primitivne sanitarne tehnike dati svakom čovjeku njegovu vodnu instalaciju. Banjica je dio musandare iza drvene pregrade, koja se sastoji još od dušekluka, ulaza u sobu i peći. U peć je ugrađen mali kotao - pešnjak, okrenut u banjicu, da bi se u njemu grijala voda za kupanje i eventualno s malim sandukom za drva, koji ujedno služi kao sjedalo u banjci. Obično je musandara sa ulazne strane i strane dimluka, oko koga su skoncentrirane sve te instalacije.

Zar ovo nije pravi instalacijski čvor, koji se od savremenog razlikuje samo u nemehanizovanoj sanitarnoj tehnici ?

STOLARSKI RADOVI

Težište ovih konstrukcija leži u drvenim dijelovima: u tesarstvu i stolarstvu. Drvene konstrukcije ili nose (okvir-greda), ili zatvaraju (oplata-daske), ili pokrivaju sastave (letvice), ili pak služe uljepšavanju (frizi).

U tesarskim konstrukcijama preovlađuju grede koje nose, u stolarskim daske koje zatvaraju, a između su basamci i stropovi.

Basamci su u prostoriji divhane lagane stepenice, obično jednokrake, koje čine: ograda, obrazi i basamci. Obrazi su naslonjeni na pod i strop i imaju za svaki basamak trokutne šablone, u koje su prikucana gazišta. Nikakvog nasađivanja, ucjepljavanja ili utorivanja nema. Sve je samo skucano jedno preko drugog. Donji je trokut između poda i obraza pokriven malterom, a gornji je zatvoren sa rešetkom od balustera, koji siže i na kat i sačinjava ogradu oko stepenica. Jedan dio stepenica iznad ulaza prekriven je u visini ograde - tahtapoš. Nekad se i otvor stepenica u prizemlju ili na katu zatvori vratima, koja se naslanjaju na zid, kad se otvore.

Stropovi:

Stropne grede su pokrivene oplatom, na sastavima, prekrivenim letvama i frizima po ivici

prostorije. Nekad su pored sastavljenih letava još druge, dekorativne, koje sa prvima sačinjavaju geometrijsku dekoraciju stropa. Ta se dekoracija stječe u sredini stropa ili šišeta sa velikom plastičnom figurom od izrezbarenog drveta, takozvanim - ortalukom. Ovakve stropove nalazimo u primačim sobama ili čardacima muških stanova.

Kapije:

One su na dohvat ruke i široke, dvokrilne, da može lako ući konj sa tovarom. Po obliku su gotovo kvadratične. Sastoje se od nosivog kostura (kubure), oplata, letava, koje prekrivaju sastave friza po rubovima. Nosivi kostur kod većih vrata sastavljen je od okvira, a kod manjih od 2-3 horizontalne grede. Očito se klone kosnika. Preko oplata prikovane su 2-3 daske, tako da nema suviše sastavaka. Sastavci su sa strane prekriveni frizima, inače pak letvicama. Frizi su često sa gornje i donje strane polukružno izrezbareni. Lijep je sastav gornjih friza protiv izmicanja. Tako vrata izvana izgledaju kao da su ukopana, dok se s unutarne strane vidi da su sastavljena. Na letvici za zatvaranje je duhovita drvena naprava - ščekalo, koja služi automatičnom zatvaranju vrata.

Przori ili pendžeri:

U prizemlju su (ispod mihraba) niski i rjeđi a na katu visoki, brojniji i često kontinuirano smješteni između direka. Sastoje se iz okvira - čerčiva, u koja su umetnuta stakla. Sastav između okvira i stakala navještava već novu vezu: zarez, čep, utor, žljeb i profilaciju, tj. fazu uz žljeb, odnosno staklo. Drveni profili (čerčiva) malo su širi i tanji od sadašnjih i vrlo lagani. Prozori su obično jednostruki, licem poravnati sa vanjskom površinom zida, a kad su sa unutrašnje strane, onda su pred njima mušebci. Otvaraju se ili oko vertikalne osovine, ili na posmak - surmu - tako da se donje pomično krilo diže uz nepomično gornje, te donji dio služi za ventilaciju, a sve zajedno za osvjetljavanje i vidike. U načelu su dakle stolarske konstruktije vrlo jednostavne: sloj drveta uzduž i sloj drveta poprijeko, prikovani zajedno ekserima. Naprednija je gotika, koja drvene konstrukcije sastavlja iz okvira i punila bez eksera. Usporede li se, onda ova leži između romanske zbijene i gotske složene konstrukcije.

Ona je lakša od romanske i primitivnija od gotske.

U savremenoj gradnji vraćamo se opet sastavljanju drveta uzduž i poprijeko, samo što ga više ne prikivamo ekserima, nego lijepimo.

Kaže se kako naš svijet, kritikuju, da je umio prisvojiti dogme drugih i svesti ih na nekoliko jednostavnih šema.

Taj se postupak naziva prakticizmom.

A tko uopće ne prima i ne prerađuje po svome? Ipak nigdje ne nalazimo toliko slobode za primanje i toliko sposobnosti za usklađivanje u cjelinu, toliko različitih postupaka.

Masivni zid - blatom vezan čerpić sa hatulama i ožbukom. Niše nad prozorima - izlaganje čerpića, modeliranog žbukom.

Birkatica - drveni nosivi kanatni zid ispunjen čerpićem, oblicama ili okovan letvama i ožbukom. Stropovi - okviri greda pokriveni oplatom i glineni naboj. Slično je i sa krovom. On je prekriven čeromitom, pečenom glinom itd.

Premda je građevni materijal tako različit, uspjeva se svesti sve na isto načelo oblaganja,

odnosno inkrustracije:

Birkatica -ispunjeni i ožbukani okviri.

Krov -okviri zbijeni oplatom i prekriveni.

Vjenci -oplatom zbijen i formiran kostur.

Stepenice -kostur sa oplatom, koji nosi.

Vrata -kostur učvršćen oplatom, pokriven letvicama i ukrašen frizima, slično šišetu itd. itd.

Vidimo dakle, da u toj arhitekturi preovladava drvena konstrukcija, premda je upotreba drveta vrlo racionalna i svedena na minimum. To su samo nosivi dijelovi ispunjeni blatom. Tako se dakle čovjek pita : Otkuda ta ekonomija drveta u zemlji, koja njime obiluje ?

Treba li da se još čudimo da su graditelji ovih kuća dunderi tesari. Samo na taj način mogao je jedan anonimni dunder završiti cijelu takvu kuću sa svim zidarskim i instalacijskim radovima -i predati onda ključeve vlasniku kuće.

Iz Studije "Orientalni elementi u BiH dizajnu"

Dsg.Ing. Midhad Hergić

ISTORIJAT HIDROGRAFIJE PRIJEDORA

Godišnja doba su za svakoga od nas, po nečemu posebno prepoznatljiva. Ima nešto što ona nose u sebi a što pobuđuje naša sjećanja na zaboravljene događaje, stvari, ljude...

Godišnja doba donose asocijacije u svojim bojama, posebnim mirisima, zraku. Takva je i jesen. Ona suha, kada se na pograbljenim baštama pale sasušeni ostaci biljaka. Ali i ona kišovita, koja nas Prijedorčane podsjeća na poplave, kada Tukovi, Stari Grad, Zagrad, Skela, Sredice i Raškovac bivaju poplavljeni.

da li je to stalno tako bilo?

Otkud naziv "Suhi Pridor" ako ga mi pamtimo po poplavama?

Složićete se sa mnom da tu nešto ne štima. Da li je greška u semantici riječi "suhi" ili ne, saznaćemo ako se vratimo u prošlost našega grada, u vrijeme njegovog nastanka pa do I sv. rata 1914. Ali ovaj put koristićemo neke "neoficijelne" izvore podataka.

Većina nas poznaje u Prijedoru rijeku Sanu, njenu pritoku Gomjenicu i "umjetni" kanal Berek. Zašto je riječ umjetni, stavljena pod navodnike, vidjećemo.

Ali istorijatu hidrografije Prijedora ovdje nedostaju još tri riječice i dva velika kanala, kojima prijeti zaborav.

To su riječice : Majkovača, Puharska i Glibaja, te kanali : Jalak i Jelek.

Majkovača je bila riječica, koja je doticala sa sjeveroistoka iz pravca "keraterma" i nekadašnjeg kopa gline za obližnju ciglanu, koji je i bio uzrokom njenog nestanka. Ona je tekla između današnjeg hotela "Balkan" i robne kuće "Patrija", gdje je bila i drvena ćuprija, pa iza današnje glavne ulice, iza gradske džamije, gdje je skretala na zapad i to današnjim koritom Bereka, kroz jednu prirodnu udolinu.

Malo dalje, nekih tristo metara, ulijevala se u riječicu Puharsku, koja je doticala sa sjevera, preko Pećana. Tačnije, uz zapadnu stranu ograde današnjeg gradskog stadiona. Puharska, uvećana za Majkovaču, već je bila prava rijeka kratkog toka, jer se je na Poljani, kod današnjeg stadiona "FK Berek" ulijevala u Sanu.

Korito Puharske je odvojeno od Bereka pedesetih godina 20-og vijeka, kada se je gradila fabrika Celuloza, te prokopan kanal za njene otpadne vode i u taj kanal skrenuta i Puharska do dana današnjeg.

Međutim, ako zamislite sliv ove dvije rječice i udolinu kroz koju su tekle, pretpostavićete da turskim neimarima, nije bilo teško "prokopati" kako su nas učili, to jest pročistiti današnji Berek. U stavri se radilo o jednoj veoma vješto izvedenoj melioraciji terena jer je u vrijeme većeg vodostaja, rijeka Sana doticala sa južne strane, od današnjeg restorana Ribar² i spajala se sa Majkovačom te tako činila prirodni otok to jest adu a tu je smješten i Stari Grad.

Malo zapadnije, opet sa sjevera, iz pravca Crne Doline, doticala je Glibaja, koju je presušio kop bijele zemlje ispod "Jedanaest Hrastova". Ove riječice, trebali bi se sjećati Puharčani, bar oni rođeni do pedeset i neke, jer smo često išli na izlete do Puškarovog Gaja pa smo se zadržavali na njenim obalama i vrbacima u igri. Tekla je nešto malo sjevernije od završetka "Komunalnog preduzeća". Ona je uticala u Sanu u Raškovcu ali je takođe presječena sa celuloskim kanalom u koji se i ulijevala.

Ostavimo sada ove riječice i pogledajmo gdje su ti kanali, ko ih je i zašto prokopao a ko i zašto zatrpao ?

"Jalak" je kanal koji su projektovali turski inženjeri a kopali naši preci. Služio je kao hidrografski objekt u svrhu zaštite terena od poplava.

Počinjao je od Poljane, vodio kroz naselja Skelu, Raškovac i spajao sa Sanom kod Džidičinog vira, ispod Raškovca. Ovoga se kanala trebaju sjećati iste generacije Skelara i Raškovčana jer je u ljetno doba bio suh sa divnim bagremljem i dudovima a prelijepa trava služila za napasanje krava i bezgranične igre kauboja i indijanaca. Do svake kuće je vodio mostić, koji su gradili svako za sebe. Međutim, njegova učinkovitost, bila je efikasna samo za srednje velike poplave.

Zato se gradi "Jelek", to jest vješti graditelji opet koriste prirodni fenomen a to je prastaro korito Sane, koji je vodio od Žegera, ispod Matarušskog brda a sadašnjih Hambarina, Rakovčana, Rizvanovića i Biščana pa sve do Brezičana gdje je odvodio ogromne količine nabujalih voda i tako osiguravao za dugi niz godina zaštitu Prijedoru od velikih poplava. Otuda dolazi stari skoro zaboravljeni naziv "Suhi Pridor". Ovim je za ono vrijeme, na jedan savremen način bila zaokružena hidrografska mreža prijedorske doline.

Ovome se treba dodati i podatak da je Sana bila plovna rijeka sve do Sanskog Mosta i povezana sa hidrografskom plovnom mrežom Evrope, preko Une, Save i Dunava. Riječni saobraćaj, naročito u 19. st. postaje ključni za razvoj cijele regije. Zašto ? Pa jednostavno zato što se je povećala količina roba u trgovinskoj razmjeni a Bosna do tada nije imala razvijenu mrežu kopnenih puteva u modernom smislu. Postojali su karavanski putevi a koliko su oni široki bili, neka nam posluži tadašnja mjera za projektovanje širine komunikacije a to je bila širina konja sa dva tovara na leđina, jedan sa lijeve a drugi sa desne strane.

Napomenimo još i objekte na vodotocima a to su neizostavni mlinovi (vodenice), pilane na vodeni točak, naprave za pranje veša i kanale za navodnjavanje bostaništa. Bostan sa polja današnjeg naselja Puharske, mogao se jesti sve do 1960. godine. A pamte se i priče o plažama na Puharskoj, za koje se tvrdilo da su ljepše bile od plaža na Sani.

Ovakvo stanje zatiče i Austro-Ugarska monarhija, koja je vodila brigu o održavanju ovog velikog melioracionog sistema. Međutim nakon 1918. i stvaranja Kraljevine SHS, počelo je devastiranje svega što je moglo prijetiti zaboravu pa tako i devastiranje ovog sistema. Cijenu neplanske stambene gradnje i planskog zatrpavanja prošlosti, danas direktno plaćaju stanovnici često plavljenih naselja a indirektno i svi ostali građani i stanovnici Prijedora.

Da li će plaćati i još neke planske i neplanske projekte zatrpavanja prošlosti, najbolje će znati generacije koje dolaze.

Za nas, koji smo svjedoci ovoga i njih, koji će doći, evo ovaj mali prilog od Herge

MORE

O Andaluzijo, zemljo pjesme.
Sve tvoje noći su kao iz bajke.
U njima žudim za jednim cvjetom,
Što moja draga u kosi skriva.

O pjesmo moja,
Poletj tiho.
Ponesi pozdrav,
Iz srca moga.

...

Ovo su riječi jedne pjesme koja je bila popularna ranih sedamdesetih godina i koja se često vrtila na omladinskom radio-programu "ZELENI MEGAHERC". Bilo je to vrijeme kada su se španske i meksikanske pjesme prevodile i pjevale na našem jeziku jer su nosile u svome melosu i tekstu, nama stalno potrebnu sjetu i neku skoro dragu bol u grudima bez koje nismo mogli.

Bili smo mladi, romantični i željni putovanja a dalje od Puharske, Bereka i Sane, malo ko se mogao odlijepiti u to vrijeme. Danas je lakše i u svemir otići nego u ono doba i do Zagreba a kamo li zamisliti da odemo u Španiju.

Zato smo imali te pjesme koje su nas vodile u našim maštanjima gdje god smo htjeli.

A ja sada sjedim pod zidinama Kastiljo de Loare, ogromne tvrđave iz srednjeg vijeka, posmatram predivan krajolik, nepregledne maslinjake i u njima stotine vjetrenjača, onih bijelih sa tri krila, što izgledaju tako elegantno u ovom zelenilu. Kao da su vjekovima nedostajale da zaokruže priču o Španiji. Španija pa eto ti. Španija i onaj stari bol i sjeta, vraćaju me u godine moje rane mladosti.

Žao mi što smo bili onako siromašni pa nismo mogli putovati da gledamo ovu božju ljepotu kad nam je najviše trebalo a sada kada sam tu, boli. Boli i od ljepote i od tuge za nestalim generacijama.

Malo dalje od nas, na mjestu gdje ćemo zanočiti, čuje se flamenco na gitari i ja se sjećam Refika Karabašića, s kojim sam udarao prve akorde na gitari "bambi", koja mi je mnogo značila. Imali smo dva mala psa, koja smo zvali buci, te gitare i svo nadanje ovoga svijeta pred sobom.

Bože dragi, završili mi osmi razred osnovne škole - maturanti, jebote!

Ja i Eno Hujka otišli u Trst po odjeću sa džaćkom knjižicom umjesto pasoša. Huse bebin iz Starog Grada radio u prvom "Turist-birou" i nekako pravio te zajedničke pasoše da možemo autobusima putovati na jedan dan do Trsta.

Svijet se otvorio za nas.

Pijaca "Ponta-Rosa" postala naša Meka a džins protjerao hlače zvonarice. Ove su se nosile na kukove i imale ravne džepove u koje su se zabadali samo palci, dok su ostali prsti nonšalantno visili pored džepova, ramena malo spuštenu naprijed, kičma lagano pogrbljena a stomak izbačen vani. E to je bila slika onih koji su slijedili "HIPY" pokret i Bitlse.

Ja se vratio a moji roditelji otišli na mrakovicu sedam dana. Ostavili me samog u kući da vide jesam li dovoljno odrastao da budem "samostalan".

Kad eto ti Refke, Seje i ostalih da vide šta sam donio iz Trsta. Sve mi to pregledamo, kad veli Refko : "Hajmo na more!"

"Kako ćemo na more, jes' ti švrnc'o ?"

"Ima Skorupan šator. Dobio od starijeg brata, onaj sa radnih akcija za četvoro. Fino ćemo ga isfarbati, iscrtati u hipi stilu i niko neće znati da je to onaj."

"A čime ćemo putovati, jel' stopom ?"

"Ma vid' ćemo. Skupi ćemo nešto. Svak' je dobio para za maturu."

Nije prošlo ni sat vremena a već smo bili na njivi uz Sanu, odmah ispod Skorupanove kuće i Kanafine pekare. Tu nas neće niko vidjeti. Maslinasti šator na dvije vode ali bez dna, zategnut, trebao je da dobije novi izgled. Kistovi u rukama i farbe pored nas, čekale

su odluku, koje motive da oslikamo na njemu. I koliko god smo se trudili da se sjetimo nekog motiva sa ono malo viđenih izlizanih omota long-plej gramofonskih ploča, na kojima smo i vidjeli prvi put Bitlse, ipak nismo otišli dalje od paje-patka na jednoj i šilje na drugoj strani šatora.

Sa ta dva lika, zakoračili smo na jadransku obalu i postali veliki.

.....

Treće noći, zapada jaka kiša, koja ²velike avanturiste² potuče do koljena te se Refko i Eno razbolješe do upale pluća.

Vratiše se svi osim mene. Otišao sam u luku da vidim brodove. Nije ih bilo tamo ali je bilo puno putnika koji su čekali pa sam im se pridružio u nadi da će se skoro pojaviti bar jedan da ga vidim. Da bi skratio dosadu razgledao sam sve što se moglo razgledati i na kraju ostao uz veliku tablu sa redom vožnje brodskih linija i cijena. Čitao sam polako da bih se imao čime baviti. A onda sam otkrio da se cijena vožnje do Hvara u dinar poklapa sa sumom novca koji je meni preostao u džepu.

O Hvaru sam učio da ima trista petnaest sunčanih dana u godini i odlučio sam da idem to vidjeti ne razmišljajući da se to ne može vidjeti u jednom danu sa broda niti da nemam novca za nazad. Ja al' smo bili djeca, gr'ne-rane.

Na brodu, na ogromnoj palubi, klupe za sjedenje, pa restoran u koji se nisam usudio ući, pa stepenice negdje dole pa negdje gore a mene guši dim sagorjele nafte a ja budala sjeo nazad, baš iza dimnjaka. Brod kao da stoji, samo se osjeti neko lagano podrhtavanje. Pogledam dolje u vodu i sve bi bilo i lijepo da mi samo nije srce u grlu pa ne znam ili brod plovi ili voda teče.

Sve se ja još hrabrim i gledam po nepoznatim putnicima, kad ugledah jednu bucmastu djevojku, nako moje generacije, samu i čini mi se zaplašenu kao i ja. Kovrdžava crvena kosa, prćast nos, pirgava, u žutoj majici pripijenoj uz tijelo i kratkim bijelim hlačicama sa velikim crvenim tufnama.....

.....

Ne znam je li zbog onih velikih grudi na njoj ili zbog straha i usamljenosti, odlučim da joj priđem.

Ispostavi se da je i ona sama ali za godinu starija od mene ili je slagala. U tim godinama većina nas želi biti stariji nego jesmo.

Ja u onoj svojoj nelagodi, koju sam stalno osjećao u prvim rečenicama sa curicama, pitam kuda ona putuje.

Ona se nasmije od sveg srca i malo me prstom po čelu : "Pa na Hvar, šta ti je. Nema stanica na otvorenom moru."

E jasam se provalio što ne bih ni u snu al' gotovo. Stvar bila.

Je li u pitanju žensko koje mi se sviđa, zablokiram i moram izvaliti neku glupost koje se stidim, kad se god sjetim.

Ali to je u ovom slučaju ispalo simpatično ili sam se i ja njoj sviđao pa joj nije smetala takva vrsta inteligencije i još mi je rekla kako sam ja neki đavolji frajer kad se tako dobro znam šaliti.

I ona putuje na Hvar u mjesto Jelsu u neki kamp "Ferijalnog saveza socijalističke omladine Jugoslavije".

"To je baš dobro i ja bih volio tamo ali namam za autobus. "

"Imaš li kartu ferijalnog saveza"

"Nemam", a nisam znao ni da postoji takva karta.

"Nema veze, ja ću to srediti".

Ušla je prva u autobus, sjela pri kraju i izbacila mi kroz prozorčić kartu, u stvari cijelu knjižicu, u koju kondukteri nikada nisu zavirili jer je bila puna listova a njima se sav taj sadržaj nije gledao pa sam i ja ušao glat. Iako bi me u sličnom takvom nelegalnom slučaju trebao tresti strah, za divno čudo ja sam se osjećao baš hipi. Je li to bilo zbog hrabrosti ili njene blizine jer su klupe u autobusu puno uže nego na brodu pa su nam vrela tijela bila skroz jedno uz drugo, ne znam ni danas ali vas uvjeravam da je jedno od ovo dvoje, sigurno. Trećeg nema.

.....

Kako smo došli do Jelse ne znam niti sam išta od sunčanog Hvara vidio ali geografiju njenih oblina sam dobro zapamtio.

.....

"Ljetni logor FSSOJ² je bio pravo otkriće za mene. Veliko naselje na obali mora u borovoj šumi sa barakama poredanim oko velikog dvorišta sa jarbolom u sredini i zastavom SFRJ, salom za štokakve aktivnosti, kuhinjom i restoranom, kupatilima, ogromnim sobama za spavanje sa krevetima na sprat, pravi logor pa eto ti. I još sve na tu kartu. A onome, što je tu bio glavni i što je izgledao najstariji kao neki student, ja sam se svidio pa mi je napravio tu kartu i ja fino ostao šesnaest dana.

On me pitao odakle si ; "Iz Prijedora a odakle si ti ?"

"Iz Beograda, odakle bi ", odgovorio je on.

"Da zbilja, odakle bi i bio ovdje nego iz Beograda." Valjda sam to rekao nekako tužno pa me je i primio kao izuzetak koji čini pravilo.

....

Ma Tito davao i šakom i kapom a koristili samo povlašteni. Koristili a nisu se falili. Dolazili im roditelji u posjete. Sve univerzitetski profesori, doktori, inžineri, nigdje radnika ni za lijeka a na ulazu u kamp velika tabla "ZA DJECU RADNIČKE KLASE SFRJ".

Iz putopisa ²BAGREM, BAZGE I LIPE², priče za djecu i odrasle, Midhada Hergića od 246 pa do 249 stranice

...

Adem

.....

Zima je nekako brzo dosla. Zastudilo, smrzlo. Snijeg pao ima dvaj'est dana pa nit' se diže, nit pada novi. Utaban po cilom Pridoru pa viš' prljav od čađi i luga pobacanog iz mnogih ognjišta.

Sane ko' da i nema. Debelo zaledila pa konji sa sankama prelaze preko'nje đe kome drago i đe kome bliže. Preko mosta malo 'ko uprti a dole na Raškovcu, kerap okovan ledom.

Brojne dereglije po Bereku, upola izvučene na obalu da ih led ne samelje kad se počne topiti, ko pozaspale snivaju plovidbe sve do Birbira i čekaju proliće da potovare nagomilanu robu po magazama. Čekaju one svoje dereglijaše i trgovce što trguju sa birbirskim nakupcima i savskim lađarima.

A lađari-dereglijaši se u ovo zimsko doba skupljaju na kafi da skrate dosadu, prepričavaju strašne priče o riječnim mornarima i gusarima a đe' koji tiho pjevuši onu "KAD JE BEREK NAZAD TEK".

Ta je ispjevana one godine kad bi' njakav golemi potres. Sva se zemlja poče dizati i spuštati a Berek poteče kontra svoga toka nekoliko minuta, te se narod, naročito žene ibratije a dugo nakon toga događaja učaše se dove u džamiji i na Kulištu.

To su učili oni učevniji a oni malo slobodniji od straha i sujevjerja, ispjevaše ovu veselu pjesmu, koja se eto brzo zaboravi.

Ono malo dućana i zanatskih radnji, tavorilo je zimi jer je to bila mrtva sezona. Jedino su mesnice i pekare bile življe posjećene.

A pridorska trgovačka i zanatlijska mahala, sa drvenim dućanima i radnjama, bila je živa slika i prilika sarajevske Baš-čaršije u malom, pa se Pridor i dičio sa tim, da ima "ČARŠIJU".

I danas dani je ostala izreka : "Haj'mo u čaršiju."

"Haj'mo."

A čaršija k'o čaršija, imaše i svoje ljude, intrige, priče i legende, kao što je i ova :

Elem, biće to nekako pred ramazan.

Adem je vazda prvi otvar'o. Im'o je nješto u glavi, haman ko stari Kljunić pa nije mog'o čudo spavati. Dođe on u svoju mesnicu prije sabaha, sve pripremi i mangalu ražari pa tu i klanja. Zato bi, čim se dignu kapci, kod njega nahrupili oni što ove pripremne poslove ostavljaju svojim kalfama i šegrtima a sami se skupljaju po tuđim magazama da u grupama popiju prvu kahvu.

Jel' se diglo, jel' kod Adema već miriši. Eto ti opančara R., eto sedlara O., eto viš ne znam ni ja koga. Tu bi oni uz kahvu razmjenili po koju, pa ko za kojim poslom.

Ona njegova mesnica, jamda tri sa četiri metra, pregrađena po sredini, da se ne vidi sve šta u njoj ima. Jer kad se kapci dignu onda se ukaže tezga i iza nje na drvenoj pregradi kuke pune mesa. Šta još ima pozadi, ne vidi se, nit' se zna. A tamo je bilo ono baška, pripremljeno po narudžbama i rezerva kad se ovo naprid potroši.

Tako je bilo i ove zime. Samo, sada je puno više bilo suhog mesa, pasrtme, sudžuka, loja, kostiju, kavurme i još štočega.

Al' toga jutra, kad Adem otvori, osta skamenjen. K'o da uđe u tuđu.

Goli zidovi i prazne kuke zagledale se u njega k'o kakvi prevedovi. Onako omamljen, pođe iza pregrade sa fenjerom u ruci a tamo još gore. Učini mu se onaj mali prostor iza

pregrade k'o ogromna bezdan. Kad malo više podiže fenjer, ukaza se snijeg kroz zjalu od otkovanih dasaka. Adem se usta osušise ko u vrućici a nješto mu zazujki kroz glavu pa se zaljulja kon'da će u abez pasti.

Sabra se brže bolje pa pade na sedždu i zatraži od Allaha da mu da razuma. Osta tako neko vrijeme a onda se diže potpuno miran.

Fati se givikta, onog od dvi' kile, prođe napolje pa fino zakuca one daske k'o da nisu bile ni otkovane. Onda pohita preko ćuprije, upreže konja u čezu pa u Raškovac.

Hamdo zinu od čuda što ga probudi u ta doba, jer još ne biješe ni za sabah klanjati. No Adem se mirno izvinu pa mu ispriča, kako će mu danas ako'bog'da, doći silne mušterije iz Bajne Luke pa mu treba robe preko mire koju ima u svojoj magazii jer su mu kao dobre mušterije pa bi ih bio rad zadržati.

Hamdi se razlog učini dovoljan te otvori sušanu, nataka kantar na gredu te počese mjeriti pastrmu, sudžuk, loj i sve ono što redovno kod njega uzima. Upisaše u librić, Adem pokri kožom robu pa za čas u Pridor. Na brzini sve istovari pa kući, ispregnu konja, čezu gurnu tamo u budžak te ga eto opet u magazii.

Povješa onu robu, zažari mangalu i taman što je provrila, ću klepet prvih kapaka kako padaju na svoja mjesta.

Ništaaa.

Sve po starom k'o da se ništa nije desilo.

Adem je i dalje radio a svoju tajnu ćuvao k'o najveće blago. Tako ju je dobro ćuvao da se nije usuđivao nikad cijelu noć prespavati sa rođenom ženom, nego je ustajao i mjenjao mjesto podalje od nje, da ne'bi u snu progovorio o onom što ga je tištilo.

Tako prođe cijela godina dana i eto ti opet zime.

Opet sve po starom.

Do jednom.

Toga jutra samo on dođe kod Adema da skupa popiju kahvu.

Samo on. Ko, ćuće se.

Elem, kod drugog fildžana, nage se on prema Ademii k'o da nisu sami, pa će mu potihio : "Ademe bolan, bil' mi nješto reko"

"A jašta neg' bi, samo ako budem znao", odvrati Adem.

"Ma dina ti Adema, ufatil' ti ikad one?" upita on.

"Ma koje, živ bio," Adem će k'o začuđen a trnci mu počese od petnih žila. Sav bi i prođe.

"Ma one Ademe, što ti poharaše magazii lanjske godine, nekako u'va doba."

"A oneee?! Ufati, ufati. Jašta neg' ufati," sav će radostan Adem. Onome ne dade đavo mira pa će tiho : "Ma bil' mi onda reko koji su to hrsuzi bili, Ademe?!"

"Bi, jašta neg' bi", Adem će preko fildžana, pa otipi fin gutljaj, osjećajući svu radost ovoga svijeta.

"Ma govori brate, ko su, ko, kooo !?" onaj će gubeći već kontrolu nad sobom.

Adem usta' polako sa kapka na kom je sjedio, pomjeri mangalu malo u stranu, pokazujući uz smješak onome da ga slijedi.

"Hod' 'vamo iza pregrade da ko ne ćuje."

Onaj usta k'o u transu i pođe za Ademom. Kad zamakoše, Adem povuče handžar za klanje ovaca, te se okrenu.

"Tiii !!!" puče iz Adema ko vulkan, ravno onome u lice.

"Štaaa ?!" viknu onaj k'o fol u srdžbi. "Znaš li ti ko sam ja u ovoj čršiji, Ademeee", izgovori riječ po riječ naglašavajući svako slovo.

"Znaš li ti da se nije sa mnom igrati?!" počeo onaj sada da se kuraži a Adem će na to tiho ali odlučno i podižući nož : "Slušaj me sada dobro " pa će po imenu ... : "Niko. Niko osim mene i ovih demira ne zna da mi je magaza poharana. Godinu dana sa vlastitom ženom nisam jutro dočekao da slučajno u snu ne bih progovorio. Niko ne zna osim mene, ovih demira i onog ko je to uradio."

Čovjek pobljedi a usne mu poplaviše.

"Ademe...", počeo, ali ga Adem prekide.

"Ni jedne neg' slušaj. Imaš pred sobom pet dana da mi štetu namiriš. Hoš' u robi, hoš' u parama, svedno mi. Šta si odnio znaš. Cijenu znaš. I na to frtalj gore natovari. Ako to ne izmiriš na vakat, sav će Pridor znati ko si, šta si i kakav si.

Ako li izmiriš sve na vreme, jopet će čaršija znati. Znaće šta je bilo, al' neće znati ko je bio dični junak."

Na to Adem spusti nož a onaj se okrenu i izađe pa ode u svoju magazu.

Drugi dan je donio kesu, metno je pred Adema, prkosno ga pogledao i otišao.

Adem je oslobodio svoju dušu teškog tereta tajne koju je tako dugo nosio. Nakon mjeseca ramazana koji je uslijedio po tom, ispriča on sve o ovom događaju al' ne reče ko je to bio pa je čaršija nagađala i trošila ovo iskustvo kako bi kome zatrebalo.

Nije dugo prošlo a pridorska čaršija izgori do temelja u jednom strašnom požaru, koji podmetnu nekakav neznanac, koga niko živ ne upita ko je i šta je, jer je čovjek došao kasno u han, pa ga nisu ništa pitali nego mu dali mjesto da legne, pa će ko ujutro te formalnosti.

A do jutra, ni stranca ni čaršije. Čaršiju proguta vatra a u onom strahu i panici, koja je zahvatila svo stanovništvo, niko se ne sjeti da pođe za strancem koji podmetnu požar.

Adema i njegovu generaciju pokri vrući pepeo pa viš' niko ne dotače ni to vrijeme ni te ljude.

Ima nešto strašnije od ognja i vatre.

Zaborav.

Žao mi je Adema. Žao mi je i onoga. Žao mi je što smo svi sve zaboravili.

A još mi je žalije što ne skupljamo mudrost, nego je rasipamo iz generacije u generaciju.

Jer da nije tako, danas bi smo imali više Adema a manje onih.

I imali bi smo svoju Čaršiju.

MUZUR

-Toliko sam se radovao dolasku u Marsej na Mediteranu, kojega smo nekada zvali Marselj.

Grad koji je tako često bio poprište radnje onih starih dobrih filmova iz sedamdesetih godina prošlog stoljeća. Svi smo maštali da ga posjetimo. U stvari da živimo tamo. Kad bi smo naveče, nakon odgledanog filma u kojem je Alan Delon ili Žan-Pol Belmondo, sredio one bandite, izlazili iz kina, nakon dva tri koraka bi smo zastajali i u istom maniru kao i oni, palili cigarete, te odsječno odbijali gusti snop dima u tamnu noć. A onda bi zakoračili na korzo i još dugo šetajući gore dole, od Ramine do Alitove slastičarne, zamišljali sebe u sličnim akcijama koje su se rulale u tim filmovima, te smo i kragne naših vjetnamki i kožnih mantila, zadizali iza vrata da djelujemo kao važni momci. Okretali bi smo se ukočeno da pozdravimo one koji bi prolazili kraj nas ili stajali na trotoarima, ruke, važno podignute sa obaveznom cigarom u njoj.

" Ćesi Esko, šta ima !"

" Ćaruga, jes' to bio kod Adila na šišanju?"

I djevojke bi hodale uz nas ili u grupama, obučene po francusko-talijanskoj modi i ponašale se u stilu Brižit-Bardo i Sofije Loren.

I evo me sada tu u Marseju.

Sjedimo Kim i ja pred kafeom " Lemon Grasse" na samom keju "Rive Neuve". Tu je i poznati "Cafe 504".

Cafe je smješten na ćošku ulice koja završava na keju marsejskog zaliva, prepunog jahti iz cijelog svijeta. Vreva ljudi svih rasa i klasa, ludih auta i motora. Dok tako sjedim, umoran od tolike vreve, pogled mi odluta na boćnu ulicu i izbljedjeli natpis iznad jednog izloga gdje se još raspoznaju slova a piše " MENUISIER ". Natpis datira bar sa kraja 19-og stoljeća i znači

" STOLAR". Stolarska radnja ili prodavnica namješaja. Jedno od to dvoje mora da je nekada bilo na mjestu današnje " IKEA ". Svedno, srodno je, mislim.

Kim već nestrpljiv što niko ne dolazi da nas usluži. Doće, hani, mislim se. Ali u njegovoj Njemačkoj to se ne bi desilo, veli. Mada i sam zna da su u Francuskoj standardi malo labaviji, opet mu nije pravo.

A meni baš fino u ovom ambijentu. Toplo predvečerje. Zrak nekako doš'o makan. Ja se uljuljao u svoja sjećanja pa mi lijepo. Sve očekujem da će odnekud izbiti Žan-Pol Belmondo, stati tu bočno do mene, pogledati one jahte, u širokom luku zamahnuti cigarom prema ustima, povući dim te mi namignuti i reći: "Arivons nous messieurs" (idemo gospodo), kao u onim dobrim filmovima.

Uto dođe konobar : "Messieurs voulent ?" (gospoda žele ?!)

Naručimo mi i taman zaustim da ga pitam jel' se ovdje snimao film ... kad me Kim presječe. Veli : "Molim Vas lijepo, nemojte da opet čekamo ovoliko dugo ?"

"Vous etes prese messieurs ?!" (žurite li se gospodo ?!), veli konobar.

Kim zinuo pa ne zna šta bi odgovorio a ja se u sebi smijem. Mislim se : "Nek ti je baš. I treba ti. Pa na odmoru smo brate, kud žuriš iz ove miline?"

"Neću ja hiće", što je govorio stari Muzur.

Muzur ?!

Muzur !!!

O Bože kako si divan !

A otkud mi puče Muzur na um, čovječe ?

Pa naravno ! Sad mi je jasno.

Dok sam bacao pogled na onaj izlizani natpis " MENUISIER ", mozak je tražio neku logiku i nabacio mi riječ "hića" a zatim i riječ "Muzur". Jer Muzur je bio stari prijedorski stolar. Svi su ga tako zvali. Ja sam oduvjek mislio da mu je to lično ime i da je bio Jevrej, jer takvih imena kod našeg domicilnog stanovništva nije bilo. A u stvari "muzur" je iskrenuta francuska riječ "menuisier", koja je mutirala zahvaljujući kreativnosti našeg lokalnog duha i udomaćila se kao "muzur". Isto je i sa riječju "furna" (peć, šporet) za koju sam mislio da je turcizam ali nije nego je došla takođe od francuske riječi "furno"- peć.

Dobri stari Muzur.

Možda nije ni znao zašto su ga tako zvali. A neko je morao znati, garant, pa ga počastio tim nadimkom. Neko ko je vidio svijeta u to njegovo doba. Uvijek ima takvih. U svakoj generaciji.

Muzur je živio davno u Prijedoru. Još u vrijeme Austro-Ugarske vladavine. U vrijeme dok se još živilo onim laganim tempom života.

Ali svedno, njemu je i u to doba, tempo života bio nekako prebrz. Jer, on nije volio hiću, brzinu. Znali su to dobro oni kojima je on pravio nešto u svojoj stolarskoj radnji.

A ona je bila posebna po mnogo čemu. Dva mala pendžera ispred kojih je bio bank, stolarska klupa, zatrpana piljevinom i morem štokakvih stvrčica u totalnom neredu za onoga ko bi to gledao a u savršenom redu za Muzura jer bi on i ne gledajući, rukom pogadao tačno željenu stvar. Po drvenom podu talašika po metar duga i sklupčana u spirale. Na zidovima vise razne žage i svrdla, rafe, police pune kutijica i tegli a na sve strane prislonjene daske svih moglićih dimenzija i vrsta drveta. Sve skupa, slika i prilika Đepeta iz bajke, koji je napravio Pinokija.

I nikad nije volio hiće.

A Hadžalija, njegov najbolji ahabab, to je znao bolje od svih ostalih.

Navrati on jednom do Muzura, zbog jedna posebne narudžbe i nađe ga naravno, na pragu radnje kako sjedi i posmatra dunjajluk. Kroz otvorena vrata, vidio se njegov kalfa kako se vrzma po radnji, ne znajući jadan šta bi uzeo u rad od desetina započetih radova a Muzur se samo malo zakrene pa će ti njemu : "Samo polako. Ti znaš da ja neću hiće. Nek je rad solidan da mušterija nema zamjerke ".

Hadžalija je opet, bio prilično stidljiv čovjek. Bio je jedan od onih, koji pocrveni dok progovori.

Što su se ta dva tipa tako dobro slagala, ne znam, ali znam da postoji neka tajna nit koja spaja tako različite ljude te postaju najbolji prijatelji.

Eto, tako su bili vezani i njih dvojica. Muzur i Hadžalija.

Pa iako su bili tako bliski, Hadžaliji je toga dana bilo teže nego obično započeti razgovor.

"Sjedi", veli Muzur, "pa da se pozdravimo", pokazujući mu skemliju koja je stojala uz prag radnje. Iznosila se ta skemlija na njeno mjesto, čim bi radnja bila otvorena a vrijeme godine povoljno da se sjedi napolju. Da se ima đe sjesti, ako ko naiđe.

Kad se počеше pitati sve pojedinačno od nastarijeg do najmlađeg, te kad Muzur upita za mladu mu, jer se Hadžalija oženio prije par mjeseci, on iskoristi priliku, zacrvni se kao nikad, te poče : "Dobro je. Dobro je elhamdulillah, nego, kako da rečem", a crvenilo mu pređe u bordo boju, "jah ! Noseća je da prostiš, pa reko, haj' da odem svome ahababu, naručiti bešku, nako, dok je vakat, da rečem".

"Aferim ! Aferim !" Obradova se Muzur. "Aferim ahbabu".

"Nego da se nagodimo", ugrabi Hadžalija da presječe neugodnu situaciju i da ne objašnjava previše.

"Šta'š iskati za nju ?" upita.

"Eh", veli Muzur. " Ne mere k'o drugom. Mi smo baška. Neg' haj' mo 'vako. Drugom je dva a tebi nek bidne jedan srebrnjak"

"Nećel' bit' malo ?" dočeka Hadžalija.

"Nema priče, jok", odvrati Muzur.

Hadžalija zavuče prste za pas pa poteže kesu iz koje izvadi srebrnjak i turi ga Muzuru u šaku.

"Evo u'naprid. Da bidne na vakat."

"Biće", veli Muzur. "Biće, biće. Ima vakta, ima."

"Ima, ima", potvrdi i Hadžalija. Konta, ima bar sedam mjeseci. Janda će svirovati.

Muzur usta i onaj srebrnjak odnese staviti na rafu iznad stolarskog banka, među onih stotinu vragulija, kojima samo dragi Allah zna svrhu i namjenu.

Tako oni sve utvrdiše, pošteno i jaranski.

Dani su prolazili i Boga mi je trebalo dobrih četiri mjeseca da se Hadžalija okuraži upitati Muzura : "Hoćel' ono biti na vakat ?"

"Biće, biće", veli Muzur; "Vakta ima, jarabi šućur, a ti znaš da ja neću hiće".

Još je jednom upitao Hadžalija, kad je mladoj bio deveti mjesec trudnoće a odgovor je opet bio isti. Desetak dana poslije toga, Hadžalija dođe sav rumen ali i veseo jer je dobio sina.

Dva se jarana lipo zagriše od obostrane radosti.

"Aferim", veli Muzur ;" i nek' ti je hairli. A bešika će biti. Ti znaš da ja neću hiće. Taman dok ona iz babonja i bešika će."

Bom prodoše babinje, prođe još jedan mjesec. Ništa.

Nebi viš' Hadžalija upitao, nema tih para. Pa da batali ahbaba, jok vala !

Utome je mali i prohodao te bešika više nije ni trebala i sve se zaboravilo kao da i nije bilo. Samo, Hadžalija nije nako često obilazio svoga ahbaba Muzura.

E, prošle su godine, mali izrastao i oženio se.

Hažalija postao svekar, snaha zatrudnila. Valja se starati za bešiku. I dosjeti se on bome, te sina pred seba pa će : "Viraj sine, kad si se ti trebao roditi, ja sam naručio bešiku kod Muzura i platio je, bilesi. Ali je on onda im'o nješto plaho posla pa nije stig'o na vrime da je dokrajči. Neg' haj' ti do njega pa ga salami od mene i sve mu vako ispričaj, pa pitaj hoće li biti vakta da je zgotovi dok snaha ne rodi ?"

Sinu bi drago da izbije i taj trošak te ode do Muzura.

Muzur već star. Posjedio. A ni oči ga viš' ne služe k'o nekad.

Kad se momak predstavi, ko je i čiji je, Muzur se iskreno iznenadi da je tako brzo porastao.

"Aferim", veli ; "momčine. Mašanla, jesi izdžikljo."

"Fala, fala majstore. Nego, ja sam se i oženio."

Muzur, koji je tražio nešto po radnji dok je sa njim pričao, zastade. Okrenu se kao u čudu te će ti : "Ma hajde !! E jes' vrime leti Gospodar dragi."

"Nego", veli momčina ; "babo mi pričao da je naruručio bešiku kad sam se ja trebao roditi."

"Jes' vallahi, jes'. I platio unaprid", veli Muzur.

"Baš babo veli a u mene mlada noseća" započe opet mladi čovjek.

" Ma vid' ti njega! Aaa, aaa", Muzur će.

" Pa veli babo da upitam, hoćel' biti vakta da je zgotoviš dok mi mlada ne rodi ?"

Muzur zasta u po' koraka, polako se okrenu, pa će : "Šta ti to veliš da je reko moj ahbab"

Onaj opet ponovi a Muzur će : "Han'de malo", te podiže ruku na onu rafu pa pipaj, pipaj

po prašini koje se nakupilo za dva-tri prsta debljine, te viraj napipa onaj srebrnjak, što mu ga je stari ahabab Hadžalija dao. Puhnu u njega s obe strane da ga opruši te ga turi mladom čovjeku u ruku, unese mu se u lice pa će ti :

"Drž' der ovo, ponesi svome babi a mome ahababu, i poruči mu da ja nikad nisam ćeo hiće pa neću ni sada."

Čovjek razrogači oči u nevjerici al' ne reče ni jedne, nego se okrenu i izide vani ni sam ne znajući šta bi. Šta god rek'o, malo bi bilo.

Bilo malo il' puno i to je prošlo.

Prašina se slegla i na to zaboravljeno vrijeme, al' Muzur, k'o feniks iz pepela, izleti danas, nakon toliko godina, ovdje u Marseju, u mediteranskom gradu filmova i jahti, da uđe u moje priče i ponovo oživi sa nekim novim generacijama.

A ko će znati ; možda mu je nadimak Muzur, koji danas pišem velikim slovom, baš i došao sa ovog izbljedjelog natpisa.

Jer, luka je ovo i ondak poznata bila a prijedorske dreglije i njeni dereglijaši, ko će znati, dokle su u to doba plovile bolan.

Iz putopisa "BAGREM, BAZGE I LIPE", priče za djecu i odrasle, Midhada Hergića od 90-e pa do 99 stranice

SEHAVETA i BIJESKAS

E što sam se fino šetao ovim Bieskas-om, tipičnim španskim mjestom u kome se prepliće realnost i neki blagi obrisi prošlosti, ovdašnje i one moje , koja se prelijeva po ovoj nekako bliskoj scenografiji. Mali sokaci, kamen u pet stepeni slobode. Izgleda mi da je i ovaj šesti, ovaj iznad, plavi nebeski svod i sam željan da se okameni i postane njegova cjelina. Novoizgrađene kuće u dolini samo su loši pokušaj da se uspostavi sklad sa starim. Al' nemože onu memlu i fajtinu uskladiti nova profi-gradnja koju potiču turističke ambicije španske vlade sa ograničenim finansijskim sredstvima. Za to treba ipak malo više para.

Stara gradnja dominira. Balkoni mali, neki tek iznad ulaznih vrata. Podržavaju ih

stilizirane konzole. Al' brate one stare, gotske, grubo obrađenim kamenom granitom, što su ga vadili tu u svome dvorištu da bi ga proširili. A onda, taj kamen, da ga nebi nosili negdje bacati, gradili su s njim objekte. Kapci na prozorima, drveni masiv, govore o primitivnim alatima za obradu kojim su raspolagali u to vrijeme. Ima tu i nekih intervencija na ovim lijepim starim objektima. Ružni zahvati sa željznim I-profilima, izbušili noseće kamene strukture između prizemlja i spratova, kako bi ojačali nosivost i omogućili ugradnju novih elemenata. Jebi ga, to je sada hit. To imputiranje novih materijala; čelika, sajli, rostfaja, stakla u velikim plohama, termoplastike i ostalog. A za desetak godina to će se prepoznati kao nesretan kič na originalu.

Ko' pirsing na usni one mlade španske ljepotice, koja mi je pokušavala sa svom mogućom pirinejskom ljubaznošću objasniti gdje se nalazi "Plaza", trg. To se tako nježno izgovara. Onaj glas "Z" se čuje kao kad kod nas neko tepla pa hoće da izgovori glas "S" a prelazi na "T". Takvo "S" je izgovarala naša Timka rahmetli kad je bila mala. A i stric Smail je to imao još naglašenije. I sada čujem kako izgovara njegovu čestu poštalicu; "csacsa ga zakarto". Ovo "csacsa" znači ćaća, otac.

Al' nek rade; haj'. Sve je podređeno turizmu. Moje je da konzumiram a ne da kitiziram. Samo neće da uče strane jezike ovi Španci. Španski i gotovo.

'Ko hoće u Španiju nek' nauči Španski jezik.

Maj je mjesec i turistička sezona još nije počela iako je pakleno vruće. Ulice puste. Tek pokoja spodoba koja mora nešto obaviti po'voj vrućini i radnici na mnogim građevinama. Najviše je crnaca iz Afrike koji su se onako crni, dovezli na crno, na nevjerovatnim plovilima u potrazi za boljim životom. To gledamo zadnjih dana na skoro svakoj informativnoj emisiji. Ali ne gledamo kako rade "na crno" u predturističkoj sezoni na građevinama. Ovo treba vidjeti. Na ovoj vrućini, odjeveni su u najtopliju odjeću koja se može naći u Španiji. Valjda misle da je to bogatije jer takvo nešto nisu imali u Africi. Jedan je u starom ronilačkom odijelu i nije se oznojio iako lopata pijesak ispred jedne zgrade u mješalicu za beton a sve to na asfaltu koji se skoro topi od vrućine. Drugi je u skijaškom džemperu crvene boje sa žutom trakom niz rukave. Vjerovatno uniforma neke zimske službe.

Prolazim ovaj kolateralni globalni problem i vraćam se ponovo u sokake Bijeskasa da potražim nešto originalnije.

U jednoj uličici u hladovini uz'a zid na klupi, kao sa Moneovog platna, gledaju me tri bakice, smežuranih ruku i lica kao u kornjača, kojima bih mogao posvetiti bar deset stranica opisa. Tri bakice me gledaju kao u čudu jer još nije sezona za strance i prije nego skrenuše pogled sa mene, je ih fino sa osmjehom i klimoglavom pozdravili a one ko' nemoćni ptići iz gnijezda zacvrkutaše nešto prema meni. Pa sve nešto klanjaju glavom onako sjedeći te rukama a u svake zgužvana prljava maramica u ruci, što bar pet dana briše znoj sa lica i iza ušiju, prije nego ih operu a ni boju im ne mogu odrediti.

Bogami blagosivaju me. Toliko razumijem. I polako shvatam. Mladi su ovdje previše zauzeti da bi marili o starima pa ih i ne pozdravljaju. A mladi su arogantni. Vidio sam to po mačkama. Mačke - divlje! Čim me spaze, skupe se u onaj napadački stav i šmugnu u prvi zaklon, prije nego sam ih i pomazio. Znači, ljudi ih tjeraju, tuku, bacaju se na njih ko' i kod nas nekad. A možda i sad. A kad je tako sa mačkama ni sa starima nije baš previše ljubazno. Kome je staro drago ?

U jednoj drugoj takođe pustoj uličici, izlazi starica ko' metuzalem iz iste takve prodavnice, kakve su se kod nas mogle vidjeti šezdesetih godina. Takva je jedna za mustru ostala uz "Gavrilovoć" prema "Patriji" a zvali smo je "kod Age" i tu su se prodavala samo jaja.

Vrata, polustaklena sa filungama, bijelo ofarbana po osamdeset i peti put za dvije su kamene stepenice ispod nivoa ulice.

Da je ulica "rasla" kao kod nas kad se u vrijeme makadama nasipala svake četvrte godine, kad dođe novi načelnik opštine pa se željan promjena i dokazivanja, prvo i jedino ogleda na ulicama, tako što ih da nasuti novim slojem šodera sa Žegera, te dvorišta i prizemlja polako "upadaju" - nije to. Ovdje je podloga kamen, koji je jednom poravnat za ulicu, ostajao isti vjekovima. Samo bi vremenom postajao uglačaniji od trljanja postola.

"Postola od topola", kako je govorio moj Najko. Jer postole su obuća dragi moji a izrađivala se od drveta, najčešće topolovog, jer je bio lak za obradu i jeftin.

Da! Ovdje su vrata ispod nivoa iz nekog drugog razloga. Možda zbog vrućine, ne'znam. Do njih lijevo prozor, pendžer sa osam okanaca, istog stila, istog betarluka. A sve to nekako lijepo - pitoreskno. Ja i nju osmjehom a ona se raspriča. Pokazuje na drugoj strani sokaka balkon na prvom spratu. Ograda od kovanog željeza osahla od patine. Iza ograde, na otvorenim visokim a neobično uskim vratima, sjedi prljavo-bijeli pas srednje veličine neodređene pasmine. Isplazio jezik s kojeg kapa voda dok dahće od vrućine iako je ta strana u sjeni.

Veli baka: "Znaš, to je od ove familije Herero."

U jebote, to meni zazvuča ko' "Hergić" na Španskom. Kakva koincidencija.

Onda ona nešto potiše, onako konspirativno priča o njima. Trača ih izgleda a meni nije baš pravo kad se zovu Herero. Onda se ona grohotom nasmije i unese mi se u lice.

Pa će onda : "A čiji si ti ?"

Reko : "Ja France ."

"Pa što ne kažeš", veli baka : " a ja mislila, ti naš". Senilna srce slatko.

" Al' nema veze, ti si sve razumio ", veli mi.

Reko : "jesam", a nisam baš sve. Jedino to, da je čuko pozdravlja svaki dan i da zna kad ona nailazi.

"Hola perro"! Zdravo čuko !

Šta će jadan, kad jedino nju i viđa dok izlazi na balkon plaziti jezik, koji samo što se nije topeći sliu skupa sa njim niz onaj balkon.

Salvatore Dali i Pablo Neruda. Sada ste mi puno jasniji. Ona Dalijeva plastika koja se topi i curi preko volumena na njegovim slikama i Nerudina mistična sjeta u njegovim stihovima, mogli su samo ovdje nastati. U stvari nisu oni ovdje nastali, nego su njih dvojica samo interpretirali na svoj način, okolinu u kojoj su odrasli.

Kao što i ja imam potrebu da interpretiram onu svoju originalnost u kojoj sam se rodio i rastao a za koju tek sada vidim koliku vrijednost ima u ovom šarolikom svijetu. I sve se odvija po nekim unaprijed dizajniranim putanjama, čiji smisao shvatimo tek kad stupimo na neku čarobnu tačku, tek kad trenutak sazrije. Evo i ovo putovanje kroz Francusku i Španiju sa Kimom mi se sada čini kao putovanje Don Kihota i Sanča Pase. On, stari samac, Bože i liči na Kihota kad malo bolje pogledam. A i ja nisam daleko od starog Pase, ovako kako sam se ponovo udebljao i još tako često mislim na svoju Bahrijetu s kojom bih rado dijelio ljepote prostora koje otkriva ovo putovanje. Ma sve original. Eto i

vjetrenjače smo pratili do Lyona na onom specijalnom transportu, kojeg nismo mogli preteći satima.

Pređem preko drugog, nešto starijeg mosta pa na neki trg, kad na modernom kamenom zdanju vidim veliki natpis "CENTRO CULTURAL PABLO NERUDA". E jebi ga baš mi neke vizije dolaze kratko prije nego će se desiti, ko' u video igrici kad pretpostavljaš šta je sljedeće što će se dogoditi.

Idem dalje. Mirisi su tako intenzivni. Bagrem je u punom cvatu, sladunjav i skoro ljepljiv na ovoj omori bož'joj. Onda bazga koja opija. Raslinje iza kamenom ograđenih dvorišta. Ta dvorišta su mala ali ukusno uređena, sa starim upotrebnim predmetima čije je vrijeme davno prošlo. Najviše je tu poljoprivrednog alata ali i kućanskih posuda koje su sada posude za cvijeće. Zagledam u dvorišta sa mnogobrojnih stepeništa što povezuju serpentinske sokake utopljene u strmi teren na kojem je izraslo ovo nekada selo a danas mali turistički gradić. Kaldrma od kamena šakaša. Nekadašnji stanovnici ovoga Bijeskasa su imali i mašte i vremena. Kamen potočar jajolikog oblika, slagali su u pet partija po širini komunikacije. Tek malo naglašeni kanali uz kuće i sredina kao izdignuti dio ceste, rađeni su uzdužno redanim pločicama kamena, dok su dva šira kolnika pokrivena poprečno slaganim kamenjem. Tada nije bilo turista i ljudi su gradili sebi i za svoje potrebe i u tome je tajna ljepote. Ovo sada, što se gradi, u funkciji je profita i ono neminovno nosi u sebi tu naivno skrivenu poruku. Zato nam se takve kreacije čine sterilne i stereotipne.

Spuštam se još nedirnutim sokakom, punim originalnosti starih kapaka na prozorima, obrade oko prozora u kamenu raznih stilova i epoha. Dvorišne ograde, šipke kovane sa šiljcima u obliku ljiljana. Osjetim miris štalske oseke. One prave što mi je mirisala na slamu kod Osmanove pojate.

Osmana prpe, kako smo ga mi djeca zvali. A zašto - neznam. Neznam jer nisam smio pitati one starije. Odmah bih ispao nezalica i još bi me udarili koji put po glavi. A kladim se da ni oni nisu znali. Sada sam u to sigurniji nego ikada. A nisam smio ni reći da mi je taj miris fin. Nije on baš fin nego nekako domaći, drag. On mi je uvijek signalizirao da su u blizini krave. Draga bića, koja, kad se uđe u štalu, lijeno okrenu glavu prema vratima, nekako tužno pogledaju i prigušeno umirujuće muknu.

Mlijeko je tu. Hranilice siromašnih bosanskih familija i njihovog još siromašnijeg komšiluka.

"Nosi ! Platićeš kad mogneš. Ili ćeš odraditi na njivi kad se bude kupilo sijeno. Haj' bolan, nosi djeci, nepitaj," tako su govorile duše dragih ljudi.

A Netko Fujin, veli da je ispod njihove kuće izašla zmija, velika, te je on ošino' kaišem. A Fujo reko' da ne valja tući kućnu zmiyu. Pod je bio drveni a odmah ispod podvalaka, zemlja i tu su one pravile svoja staništa. Nije bilo ni betonske ploče niti armature. Temelj od kamenih blokova, povadenih iz zidina Starog Grada koji je njima bio nekad opasan. Svašta se je moglo zavući ispod tih kuća. Čak i mi djeca smo se u igri zavlčili ispod. Osmanova kuća na dvije a Fuadova na četiri vode. Tako su se zvale kuće, prema konstrukciji krova. A njihove, jedna do druge pošto su braća. A i zemlja im je jedna do druge. Sto duluma. To je bilo za nas ogromno. Zemljišni maximum. Sto duluma. Ona titina država nije dozvoljavala više. To sam znao od ranog djetinjstva i mislio sam da

imam privilegiju živjeti u komšiluku velikih zemljišnih posjednika. A kuće na poljanku. To je za mene bilo najljepše mjesto na svijetu. Puharska, malo veći potok po kome i naselje nosi ime, pravio je tu dvostruko "ES" sa visokom obalom obraslom travom i malim uzvišenjem pred samim potokom. S druge strane potoka bili su ostaci nekadašnje vodenice koju sam svaki put dok sam je gledao, pokušavao u mislima renovirati i zamišljati Kvirginog dida kako prelazi drveni uski mostić do njenih vrata. Eee, moj Ovidije. Tvoje metamorfoze su smiješne za ove moje u ovom svetom mjestu Bijeskas gdje me je Bog pomilovao. Ovdje se odigrava prava virtualna simulacija kao u mom Auto-CAD programu, kad projektujem novi plan na staroj strukturi, uslikanoj numeričkim fotoaparatom.

A Sehaveta pošalje grušalne kad se krava oteli. Enes, Eno, njen najmlađi sin donese na starom crnom biciklu bez blatobrana, marke ROG.

"Najkince!", vikao bi on sa puta. "Evo mama poslala Midanu". A to kao meni.

Evo sada znam. Znam sto posto. To je divno otkriće koje se može mjeriti samo sa Arhimedovim određivanjem zapremine negeometrijskih tijela. To mi je tako važno sada. Toliike godine a nisam znao zašto se baš "Najkincinom Midanu" nosila grušalna. Vidiš Ešefa je mene rodila sa šest kilograma težine. Bio sam daleko najveći buco u komšiluku. Kažu, napredan, lijep a govorili su i da sam bio bistar. Keka me zvala Truman a Hasan i Sefer Selimbegović, Gačo. Što, ni to neznam ali znam da su oni nekada imali topionicu željeza koja se zvala "majdan" a onda im to konfiskovali.

A evo što je Sehaveta slala grušalnu. Pa zato jer je u sujevjerju mislila da će joj telad biti napredna ko' Najkincin Midan. Bože jes' jednostavno.

Mama je vjerovatno to znala ali mi nije objašnjavala, misleći da sam ipak još mali da bi to shvatio.

E neka te draga Sehaveta kad si se danas javila u ovom Bijeskasu..

Sve su žene u komšiluku zvali po mužu ; Abazovca, Husinca, Osmanovca,... Jedino nju, Fuadovu ženu, zvali su njenim ličnim imenom. Sehaveta. Nikada ni prije ni poslije to ime nisam čuo. Imali respekta Bogami i to sada znam. Ona je naime iz Banjaluka, kažu. To je nekada bilo jako daleko od Prijedora. Zato nije bio red da se ona tek tako uklopi u našu mahaluu, nego je trebalo nekako markirati. Nisu mogli govoriti, "banjalučanko", gotovo je, sada je naša, nego haj' po imenu - Sehaveta. I svi znaju u čemu je kvaka.

Eh, sad ovaj miris oseke sve jači što zalazim dublje u sokak. Nastojim ga locirati pa se sve primičem i lijevoj i desnoj strani, kad ha! Jedna mala dvokrilna vrata u minijaturnoj kamenoj izbi a na sprat. Sve skupa nije viša od četiri metra. Uska da nebi mogla ni za garažu služiti. Gore kapčić, dole vrata na krilo i po' ne viša od metar i sedamdeset. Poprečno spojene daske i do 40 cm širine, grubo obrađene. Oglođane uz baglame i kvaku. Vidi se da su bila plavo ofarbana. Katanac, onaj stari što ga današnji lopovi ne bi znali otvoriti, kladim se.

Koze, ovce ili magarci ? Neznam šta bi tu moglo stanovati. Šta god da je, ne više od pet, tako je malo. Još su vani na obroncima u ispaši. Samo ovaj divni miris svjedoči o njihovom postojanju i mojim sjećanjima.

Kako me sve ovo vraća u neku prošlost kad je planeta bila još nezagađena. A nije dalje od stotinu godina. Sa parnom mašinom i industrijalizacijom je sve počelo. Sada već

plaćamo da vidim "nedirnutu prirodu" a i to je privilegija ne baš velikog broja ljudi. E da sam tada živio. I ono iz moga djetinjstva je još uvijek bilo "nedirnuto". Poljanka više nema, Puharska je otvorena kanalizacija a djeca sve više vjeruju da je mlijeko sintetski proizvod. Samo sjeta i neka tuga za tim vremenima. Omer Hajat je to fino reko u stihu :

"Vječno u pitanju,
stalno u čuđenju,
što kasno dođosmo,
što rano idemo".

Biva na ovaj svijet i sa njega. Dobar je Omer. Kažu da je Petrarka tek sjena poezije za njega.

Omer pa Petrarka. Oseka pa grušalna.
E jesam se našet' o po'vom stranom Španskom selu

Iz putopisa "BAGREM, BAZGE I LIPE", priče za djecu i odrasle, Midhada Hergića

Radni tekst od 102 stranice do 108

KINO

...

He, ja turista. Stranac u tuđoj zemlji.

Nisam li ja o ovome sanjao nekad davno kad sam bio mali ? Da i ja jednom budem stranac - turista.

Kako mi jasno iskrsavaju slike iz Prijedora šezdesetih godina prošlog stoljeća.

To su bile one godine kada su kod nas počeli dolaziti stranci. Tako smo ih zvali. U stvari to su bili prvi turisti, samo što većina nas djece to nismo znali. Vijest da je neki stranac u Prijedoru brzo bi se proširila i mi smo trčali da ga vidimo. Gurali smo se ko će mu biti bliži. Svi su se trudili da shvate šta on to govori. Smijali bi se i pokušavali nemuštom gestikulacijom uspostaviti s njim kontakt. A stariji bi obavezno tražili cigara. Sjećam se kad je ono jedan takav stranac pokušao nešto objasniti pa rukama sastavio kao trokut a to je Džuzinom izgledalo kao planinski vrh te on počeo da mu objašnjava gdje je Mrakovica.

Veli Džuzin, onim svojim promuklo-kreštavim glasom : " Jees, Mrakoviča, tamoo, idešš, gore, penješš, jees, o kej gringo ?!"

A sve naglašava one tvrde konsonante "Š i Č". Mi smo se valjali od smijeha jer je Džuzin sve strance doživljavao kao likove iz " Vestern" filmova, koje je najviše gledao.

I za nas su to bili isti oni stranci koje smo gledali na filmskom platnu u kinima, samo smo to krili. A Džuzinom smo se smijali od srca, mada ni mi nebi znali bolje. Ali on je imao kuraža da pokuša.

Imali smo dva kina. Kino "RADNIK" koje je napravljeno od bivšeg hotela zbog toga što je hotel "buržoaski luksuz" kojeg radnička klasa prezire. Tako su nas učili u onom socijalističkom režimu.

Drugo kino je bilo kino "MRAKOVICA" i u njemu je radio Redžo. Ta činjenica mi je bila dovoljna da se u tom kinu osjećam puno sigurnije jer Redžo je strikin drug i tamo mi niko nije smio nauditi. U to vrijeme je čaršija bila puna "divljih momaka" željnih da nekog istuku. Iz čista mira priđu nekom i namlate ga ko staru kantu. Tako je to bilo. Najviše su se tukli oni iz ciganluka. A bila su dva ciganluka u Prijedoru. Dvije ciganske mahale. Ona na Urijama i to je za nas bio kao pravi ciganluk i ona kod Jereze i to je bio kao čaršijski ciganluk.

Ja sam od takvih "tvrdih momaka" imao smrtni strah i nisam smio ići sam u kino. Obično smo išli nedeljom ujutro u deset sati i to se zvalo "matine".

Haj'mo na matine!

Haj'mo!

A "matine" na francuskom znači, nedeljno jutro.

Mene bi puštali samo ako idu Sutkan i Suljo. Oni su veći pa mogu da paze na mene. A i bili su jako pouzdani samo u paru. Kad njih dvojica počnu nadglašavati jedan drugog to je bila predstava bolja od kina. Sulji se zacrvni ono visoko čelo a Sutkanu poiskaču sve vratne žile od deranja te se više i ne čuje niko osim njih dvojice.

A ja sam se uvijek pitao što me Mirzo ne vodi. Al' on je bio puno veći i nije bio red da sad on voda tako malog balavca uz sebe. Samo me jednom vodio sa sobom i sve to nosim u sebi cijelog života. Toliko je to bilo važno i veliko za mene.

Bilo je jutro i ja sam bio kod njih na konaku. To su bili posebni dani u mom životu. To kad bi Téta dozvolila da ja noćim kod Maja. Uglavnom, jutro nekako tmurno, kišovito. Vjerovatno jesen. Mene su poslali da budim Mirzu. Ja te moje sreće ! Ulazim ja u sobu. Onu malu što joj prozor gleda na Cepića kuću. Moj Mirzo leži u krevetu glavom prema prozoru, otkriven do pasa i bez pidžame i bez potkošulje. Imao je tada oko 17 godina. A ja polako na nogama se približavam i gledam njegove velike mišiće i sve pamtim svojim fotografskim pogledom jer takvih mišića nema niko. Samo moj Miđo. A imali su mnogi brata al' šta im vrijedi kad nisu imali Miđu. Jer Miđo je najjači i najveći i ima mišiće velike k'o kuća. Sve ja tako gledam i razmišljam kad on skoči i riknu k'o lav, pa me uhvati i diže. A meni prvo nešto crno od šoka a onda bijelo jer prvo što sam nakon toga vidio, bio je plafon. Toliko me je digao u vis. A ja vrištim iz sveg glasa, što iz straha, što iz sreće. Kocnem se.

Onda me on baci u krevet i kaže : " haj'mo se hrvati da vidimo ko je jači ".

Onda se hrvamo i odjednom, ne znam ni ja kako, jer sve je to prebrzo za moj mali mozak da shvatim, ja se nađem na njemu i on viče : "Predajeeem seee !"

A meni žao iz dva razloga. Prvo, ja dobro znam da je on puno, puno jači od mene a drugo još važnije ; kad se jedan predaje, onda je igra završena.

E onda sam išao sa njim kraj "keksare" kraj koje je uvijek tako fino mirisalo na pečene vafle i citron. Nosili smo veliki plastični kanistar za naftu. Bio je neke prljavo žućkaste boje.

Išli smo skroz do stanice gdje je bila jedina benzinska pumpa u Prijedoru i tu kupili nafte za peć koja može eksplodirati. Tako su rekli pa sam nastojao biti dalje od nje.

Poslije toga smo išli kod Haminog a ja sam se bojao Safetovih ušiju jer su bile toliko

velike da sam samo u njih gledao i krio se iza Mirzinih leđa.

A Hama viče : "Hodi malo meni u krilo" i ja bih rado išao jer je ona tako fina i ima nježan glas al' ne smijem od onih Safetovih ušiju. Sve mislim da će me klepiti sa njima.

A Mirzo veli : "Stidi se on."

Onda smo išli do nekog njegovog druga što je imao kuću iza Hanačekove bašte. Hanaček je bio najveći baštovan u čaršiji. Taj je njegov drug imao gramofon kao kofer i slušali su neku muziku a meni je to bilo preglasno. I neznam kako je to funkcionisalo. Ta crna okrugla sjajna ploča što se vrti i stvara glasove.

E sve je to prošlo i ja sam bio malo veći pa sam mogao ići sa djecom u kino.

Svi smo bili u grupama. A grupe se formiraju po mahalama.

U predvorju kina nepodnošljiva dreka djece i onih većih. Klapaca. Ja stalno uz one svoje jer se oni ne boje cigana.

Ovi pođu prema nama a Sutkan i Suljo zaviču iz sveg glasa : " Marš Šahin u pičku materinu. Šta je ti Tatanov, šta je, šta je ! " i oni prođu mimo nas, uvučenih glava u ramena i zakrenutih malo u stranu a pogleda koji prijeteći poručuju kao ono : "vid'ćemo se mi još."

I sve je to nekako prolazilo a ja sam stalno iščekivao kad će naići moj Mirzo i Emir Zukić. Brate oni kad naiđu odmah se sve utiša. Nema one galame. Oni su za mene bili k'o Džon Vejn i Keri Grant. To su dvije glumačke gromade iz "vestern" filmova toga doba.

Nisu oni nikog tukli. Jes Mirzo jednom nekog tipa na keju izmlatio i zabranio mu da dolazi u Stari Grad. Al' to je zato što je frajer odnekud naletio na njega pa nije znao ko je. Nije imao pojma ko je u to vrijeme bio glavni u čaršiji. Jer, svako vrijeme je imalo svoga "glavnog u čaršiji."

Oni bi samo lagano, ono nonšalantno prohodali i gotovo. Niko ih nije smio mrko pogledati. A koga bi oni pomilovali po glavi i pogledali okolo, to je značilo; "Ovoga ne smi' niko dirati". Zna se. "Ko ga dirne, tome je podne."

A ja sam stalno zamišljao ; "Kad ću ja narasti toliki i hoću li biti tako jak?"

Eh, to čekanje pred kinima i grickanje pečenih špica i bulji što ih je u pletenoj korpi nosio i prodavao Sajid-Krastavac. Sajid Rubijin. Izvadi dva tanka duguljasta fišeka iz one korpe i samo mi spusti u ruke i namigne. Nikad mi nije naplatio. Nikad. Dragi moj Said.

Onda bi se vrata otvorila i nastao bi stampedo. Kad se vrata otvore za trenutak nastane muk a onda doslovno, svi se uz vrisak bace na ta vrata kao da će samo njih nekoliko pustiti unutra a onda zatvoriti.

Bože dragi, šta je to bilo kad smo bili onako divlji. I svaki put isto. Udaru se po nogama, vuče, teglji, dere, psuje, prijeti klanjem, samo da se uđe prije onog do tebe. U skroz raščupanom stanju uđe se u polutamnu salu koja je uvijek zaudarala na vazelinsku mast kojom su se mazali podovi, pa se onda, nakon privikavanja očiju na takvu svjetlost, jurne tražiti kao najbolje mjesto jer nije bilo rezervacija a karte se prodavale dok ima kupaca. Nije bila rijetkost da ih puno stoji ili čuči . Škripe drvene stolice na preklop, redno povezane, trka, galama, zvižduci, dovikivanje. Onda se svjetla pogase. Za trenutak opet zavlada tišina pa k'o grom iz vedra neba, prolomi se zvižduk iz stotina usta, kao izraz

nestrpljenja što predstava ne počne. Uz prvu svjetlost na platnu i praskavo pucketanje loše tonske sinhronizacije, graja se smiruje.

Obavezni "žurnal" je dio prije filma u kojem smo morali odgledati "najnovije vijesti i dostignuća radnog naroda SFRJ. Tvornice, škole, puteve, pruge, željezare, vojsku, radne akcije" i sve to popraćeno revolucionarnim pjesmama.

"Požuri družo,
brže, još brže,
za sreću zemlje,
sebe da daš"

Ta je pjesma bila svaki put, dok su se ostale mijenjale.

Za to vrijeme je vladala prava tišina jer niko nije smio ni pomisliti da pisne. Odmah bi to bilo protumačeno kao najveći mogući grijeh. Zato se s tim nije bilo igrati.

Ali poslije toga opet po starom. Opet zvižduci. Pale se cigarete. Onaj redar u kinu, malo pogrbljen, glave povijene prema naprijed k'o bjeloglavi sup, nikako da mu se sjetim imena, hoda niz redove i klepa po glavama, psuje pičku materinu i prijeti da će prekinuti predstavu ako se ne pogase cigare čiji dim je već tako gust da bi ga mogao rezati. Dok se tako dere i prijeti i sam puši i to jednu pripaljujući na drugu.

Obavezno se u toku filma traka prekine nekoliko puta te na platnu nešto pukne i nastane bijelo a taj prekid svaki put poprati neizdržljivi zvižduk iz stotina usta, žvaljavih i balavih ali tako izvježbanih za zviždanje i pljuvanje kao nigdje na svijetu. Najprodorniji su bili oni, proizvedeni sa dva prsta u ustima i podvrnutim jezikom te se činilo da će bubnjići popucati od toga. Oni malo nježniji u koje sam i ja spadao morali su začepiti uši da bi smanjili bol koja se pojavljivala od tolike buke u ušima. Isto se je dešavalo i u karenci filma, kad se učini da će negativni junak ili banda pobijediti. To je bilo još popraćeno i psovka, bacanjem štočega na kino-platno koje se moralo onda krpiti.

Ja majko mila al' smo bili divljaci. Amazonija je bila majka za nas.

Sami filmovi koje smo gledali, "vestern" i "akcioni" po tematici su nas spajali sa vanjskim svijetom, kojeg smo i upoznavali preko kina, koje je u stvari bio tadašnji drugi medij za vezu sa svijetom. Prvi medij je bio crtani i pisani roman, koji smo kupovali u kioscima. Više su se razmjenjivali nego kupovali jer nije baš bilo para da svako kupuje nove romane.

Ja sam svoje prve romane našao u WC-u. Jes, jes. u WC-u. Ne na kiosku. Naime moj Mirzo je uvijek imao romana a najčešće ih je čitao u WC-u gdje bi ih i ostavljao. Ode u WC pa ga nema po dva debela sahata. A tétka veli : "Haj' Midane zovi ga, grom ga ne ubio, šta radi do sada", pa joj nije dosta što ga ja zovem nego i ona zaviče : "Miirzeeteee ! Izlazi viš jednom, damla te sinko ne svatila, illah jarabi !"

E jes' bio i treći izvor informacija o inostranstvu ali rjeđi. To su bili cirkusi i "luna parkovi". Oni bi dolazili jednom ili dva puta godišnje sa svim onim kamionima i prikolicama za stanovanje što su izgledale kao vagoni na gumenim točkovima. Tada bi i ja zamišljao da putujem svijetom i budem stranac u nekoj zemlji pa da mi se dive kao i mi ovim strancima koji dođu kod nas. I još da budem slavan kao oni na filmskom platnu. Ali to su ostali samo snovi a vrijeme je prolazilo.

Još jednom, pri završetku srednje škole, kad sam čitao "Put u Katmandu" i "Sidartu" od Hermana Hesse-a. I tada sam poželio putovati ali pod uticajem discipline, nekako asketski.

I vidi dao mi Bog. Evo me na jednom šestonedeljnom putovanju sa ovim starim Njemcem, Kimom, Zen-Budistom po duhovnoj vokaciji koji baš pokušava da živi asketski. Samo sada, u ovo vrijeme, to baš i nema nekog smisla. Sve je nekako isprazno. Već viđeno, već doživljeno.

Prve su spoznaje najljepše i najjače.

Zato ja u mislima vraćam svoje djetinjstvo u koje bih da smjestim ovo putovanje. Da se nekako vrijeme i prostor sažmu pa da budu jedno. Kao voda koja je ista i dans i nekada davno.

Baš kao kad je onaj mudrac na obali rijeke kraj onog splava rekao Sidarti, koji je tražio smisao i suštinu života.

"Gledaj u vodu ! Gledaj u nju i kroz nju, u onaj kamen na dnu."

"Gledam", rekao je Sidarta.

"Šta vidiš ?" pitao je mudrac.

"Vidim vodu." odgovorio je Sidarta i nastavio ; "Uvijek je tu i nikad nije tu. Uvijek je ista i nikad nije ista."

Eto sada, nakon tolikih godina i hiljada kilometara ovog putovanja kroz Francusku i Španiju, dođoh i ja do slične spoznaje.

Uđeš u jednu zemlju, voziš se kroz nju stotinjak kilometara, vidiš nekoliko sela i gradova i sve je već viđeno. Tipično, sa nijansama sopstvenih valera, ljudi, prirode, arhitekture urbane i ruralne, sakralne i profane i sve je dalje isto. Tipično za tu zemlju. Sve se može sažeti u nekoliko riječi.

Tako je i onaj Amerikanac, učesnik neke postratne misije kod nas, opisao Bosnu u dvije riječi. U dvije riječi i sve rekao. Arhitekta inače po zanimanju, vrativši se u SAD, bio je zamoljen u svojim krugovima da opiše tu zemlju Bosnu.

On se prvo malo zamislio, a onda dao sljedeći odgovor : " Bosna ! Neuredno ; Nedovršeno."

Gotovo.

Midhad Hergic

Iz putopisa "BAGREM, BAZGE I LIPE", priče za djecu i odrasle, Midhada Hergića

Radni tekst

Str. 7-ma do 9-a

KOSURAN

A sada znam i zašto me vodi sa sobom. "Čuvaj Mimi, čuvaj !" Znaš ono kad se dresira

pas čuvar pa mu se ispruženom rukom i otvorenom šakom okrenutom prema zemlji, prave pokreti u polukrugu ispred njegovih očiju a u smjeru prostora koji treba čuvati i uz tu radnju mu se poluglasno izgovaraju riječi, onako malo otegnuto : "čuuvaaj Đoni, čuuvaaj."

Dobro jarane, neka, neka !

Neka, neka, što je govorio naš hodža Kosuran. To mu je prezime a sada tek znam da mu nikada nisam znao ime jer ga niko nikada nije izgovorio iako je bio naš imam od kako se ja sjećam pa sve do njegove duboke starosti.

"Neka, neka. Što je god postalo, nije ostalo," blago i poučno je govorio mali čovječuljak, pun životne mudrosti i godina života, dok su sićušne oči duboko prodirale u dušu, skupa sa tim riječima koje danas dođoše pred mene, zbog ovoga Njemca, kvazi-budiste.

Kao da sada čujem našeg Kosurana dok besjedi.

I sjetim se male džamije šatorastog prelomljenog krova sa drvenom munarom, nad Puharskom, onim malim potokom, što je nekada, sve do pred drugi svjetski rat, bila rječica sa mlinovima i divnim kupalištima a uticala je u Berek, nekako ispred naših kuća u Starom Gradu. Pa kada su pravili "Celulozu" pedesetih godina, promjenuše joj tok u onaj kanal kod bagrema na Pećanima.

A moja sjećanja odlutaše u šezdesete godine dvadesetog vijeka.

Isto ovakvo tmurno jutro pred kišu, kao ovo danas. A mi stojimo ispred džamije u Puharskoj, čekajući kanafine lepinje i u njima tubok halve.

One crne halve što mame prave od prženog brašna i preliju ključalom agdom. A "agda" je obična kuhana voda sa šećerom, bar to zapamti šta je. Ovo ja kao pišem nekom od naših potomaka u budućnost, koji neće znati vokabular koji se je koristio u doba moga djetinjstva. Bože, kako je to nekako žalosno da mi se plače. Sjećam se sada svih onih "ćafira", kako ih je zvala "nena Hama" Selimbegovka sa "Raskršća". Za nas je tada raskršće bila glavna tačka Puharske. A ja sam ih se kao šestogodišnjak jako bojao. Kao nikog, kao Azrajla samog. A sada, iz ove perspektive kada imam 48 godina i daleko od rodnog kraja, sada su mi jako dragi. Suljo, Brta veliki i mali, Lamza, Kara, Hergare, njih trojica ko' Daltonovi, Fujini i njih trojica, Burho, Sutko, Hujka, ...

Čekamo mi tako lepinje koje se dijele zbog nekog "sevapa". Nisam bio načisto u to doba, šta ta riječ znači. Nešto se dešavalo u džamiji, kažu mevlud, pa je jako fino da djeca dobiju te filovane lepinje i da ih pojedu. To je onda velika nafaka. Tako i toliko sam u to doba ja shvatao. A opet kod svih nas je bio prisutan onaj sirotinjski strah da neće biti dovoljno lepinja za sve nas koji smo se skupili. Zato je valjalo zauzeti neku dobru poziciju da se bude što bliže vratima, kad hodža Kosuran iziđe dijeliti lepinje.

Svi ovi gore pobrojani su bili stariji i veći od mene a Bogami i puno spretniji. Uz to im nije falilo ni glasa te su pravili toliku dreku da sam se ja svega toga bojao. S druge strane događaj je bio tako značajan da nisam mogao odustati i pobjeći kući što bih najradije učinio. Još ako me koji od ovih ćafira udari po nosu, tek onda sam nadrljao. Tata kaže, da ću dobiti po turu ako dođem kući plaćući što me neko istuk'o. Jer, kaže, - ako si se potuk'o, znači da si tražio loše društvo a to se mora kazniti motkom po goloj guzi. Sve tako u tom guranju sa djecom i toj borbi sa samim sobom, dočekah napokon i Kosurana. Oni veliki ga odmah opkoliše te ga nisam više ni vidio.

Kad sam odrastao znao sam da je to zbog njegovog izuzetno niskog rasta a ne zbog pretjerane visine tih dječaka. Naprotiv, ja sam poslije izrastao više od skoro svih njih.

Nasta graja i guranje da mi se činilo kako ću završiti pod nogama ovog stampeda te sam čini mi se i malo zaplakao ali potihom da me ko ne vidi. Tu su bile i djevojčice : Lela, Zemira, Sutka, Mitka, Sajma, Ajša, moja Mirza i Meli. Ja, kao najmanji, nađoh se u sred tog dječijeg vrtloga. Samo sam mogao gledati u visinu iznad sebe, gdje je vrtlog tornada velikih tijela i ruku podignutih uvis, lovio divne kanafine lepinje, filovane halvom. Kako je to ukusno, mislio sam u velikom svom strahu te da ću ostati bez svoga udjela. I hoće li mi iko dati griz kad budemo išli kući a svako od njih bude jeo svoju slasticu.

"Daj griz" ; to je bio kao čarobni slog kad neko nešto jede a ti nemaš. Ako si veći i jači, dali bi ti. Ili ako je onaj milostiv pa ti da. A ko će meni dati. Ja sam najmanji a najdeblji. Moj griz je jako velik i to svi znaju pa nerado daju. Možda moja Miđa ili Meli ako se dočepaju. Uto čujem Kosurana kako odvrća djecu koja su već dobila svoj dio a ponovo traže.

Gužva se smanjuje i on se pojavljuje preda mnom. Ruka mu se spušta na moju glavu, nježno je milujući.

" A ti Najkin, dede i ti jednu". Reče pa ruku zavlači u po meni praznu braon papirnu vreću za mekinje, onu od pedeset kila. Šušti po njoj kao da neće ništa naći. Još očima koluta zabrinuto a i ja s njim djelim tu brigu još više. On glavom lijevo, desna a i ja isto tako, te mi se ote uzdah ko' kakvom pateniku.

"Nema" ?! izgovaram pitajući se sa nevjericom.

"Nema li više ni jedne" ?

Nato on izvuče ruku a u njoj najljepša lepinja koju sam ikada vidio u svom životu.

"Imaaa!", viknuo sam sa olkšanjem kao da je time spašena planeta.

"Ima, ima Najkin. Ima za sve i biće ako Bog'da beričeta vazada. Haj'te sada, haj'te".

Tako bi nas ispraćao a mi u žagoru i sreći, žmaljeći one izgnječane lepinje u grupama bi išli prema raskršću.

Radni tekst

Str. 119 do 121

Sve ja tako premišljam i okrećem malu ručku na krovnom okancu ovog "wohnwagena" kako bi se malo rashladio od ove španjolske vreline a sve mi se čini da ću osjetiti onaj miris halve. Al' ništa osim mirisa bagrema i bazge i pjesme slavuja iz obližnjih grmova i drveća na obali rijeke Aragona i ovog okanca što me podsjeća na "badže".

A napolju vrela majska noć. Zrak miriše k'o nekad kod nas, kad vjetrić nanese tople mirise. Toga se tako dobro sjećam i vraćam u djetinstvo. Mama nas polegne u krevete a otkrine prozor pa namakne storu da ne uđe kakva baja.

A meni se ovaj Aragon pretvara u Sanu i Berek a oko njega izviru već zaboravljena lica kao u Ovidijevim metamorfozama. Tako se pojavljuje i ona.

AIŠA OPANOVCA

A bila je vjerna i sav svoj život je posvetila "NJEMU". Allahu Džellešanuhu i džamiji u

Starom Gradu. Ona je učila redovno i van reda. Klanjala "Istiharu namaz". Učila "Jasine" mrtvima. Postila uz Ramazan i nakon Ramazana. Molila se za one koji su je molili da moli za njih a i za one koji nisu ni znali da se ona moli za njih. Ljudi i žene su je darivali novcem a ona je živjela skromno te od viška kupovala ćilime i nosila u džamiju.

Ona je govorila da je ; "dunjajluk golem, da se izmiriti ne može. A sav taj golemi dunjajluk je stvoren od insana, hajvana i baja. Samo su te tri vrste." A pričala je i to, da je ; " baje ON prve stvorio."

Ovo "ON", ona je izgovarala sa najvećim poštovanjem a značilo je "Bog". Nikada Aiša nije upotrijebila drugo ime za Boga osim "ON". A i to rijetko jer se Njegovo ime ne izgovara bez velike potrebe i bez "Avdesta " . Ali kad ona to kaže, zna se na koga se misli i svi se oko nje uozbilje. Nekako im lica dobiju svečaniji i ozbiljniji izraz jer tada, ili će Aiša nešto važno i poučno ispričati ili će potvrditi neku temeljnu istinu kojoj nema pogovora.

Jes', jes'. Može ono "ON" reći ko god hoće, to niko od nas djece i ne čuje. Neko od nas kaže i "Allah dželešanuhu", to najveće božije ime, pa se niko i ne okrene.

Ali kad Aiša kaže "ON" - svi u stav mirno.

Jednom ja sa mamom i tatom na sijelu u Starom Gradu, pa obavezno svratili do Aiše, koju je tata zvao strina. Ona mala kućica k'o iz bajke. Sve minijaturno a drvo i ćerpić na sve strane. Nadstrešnica i stropovi niski. Građeni po ergonomiji tadašnjih naraštaja. A meni drago jer mi se čini da sam veliki narastao. Uđe se kroz "ganjak" pa desno kroz mala drvena vrata u glavnu sobu gdje je i onaj "fijaker" šporet u kojem je zimi, il' komad bundeve koji se peče, il' špice od crne masirače ? Vazda nešto mora mirisati. Ako ništa, na plehu komad korjena "Velike trave". Anduza. Izribane daske na podu žute se k'o vosak. Ispod nisko postavljenih pendžera do sokaka, sećija duž cijele sobe. Svi na nju mogu posjedati. To je bilo i praktično jer ako neko naiđe sokakom, mogu se pendžeri otvoriti i onako sjedeći, samo malo zakrenuti i napričati do mile volje. A tako je i bivalo.

Uz klepet otvaranja pendžera, Aiša zaviče :

"Haj' bolan što ne svratite. Evo Najke i Ešefe, došli."

"Aaaa, viđaj njih ! Nejma jelde niđe neg' k'o u svojoj mahali. Ha Naileee !?"

"Nema, nema. Džaba, evo ja baš kažem Ešefi ..." i razveze se priča do u nedogled. Tema za temom se nadovezuje dok ne zabole laktovi naslonjeni na prozorski pervaz. A onda na kraju uz njihov odlazak i zatvaranje pendžera :

"Haj bolan, gledajte pa dođite i kod nas. Ja baš velim Enveru - 'đe su oni. Znaš ti otkad nisu bili " .

"Hoćemo, hoćemo, pa ne zaboravlja se svoje ognjište - Velidaaa, aa a ! Valja ovu djecu učiti ko su i odakle su bolan".

"Jes Bogamii, jess", i odoše a sve nešto sa sjetom i zabrinuto mašu glavom, k'o da nešto neće izdobriti.

Onda se prozori zatvore.

Ta priča Aiši taman dođe k'o šlagvort da se prisjeti nekadašnjih vremena koja se eto zaboravljaju, pa nekako kao mom tati da se obraća a mene u krilo, pa onim svojim staračkim, drhtavim i tankim glasom :

" Eee, moj Midhadeee ! Dat' je znati kako je tvoj did Bego bio ućevaaan ! Aaa..., sve su

ga se žene u Pridoru stid'le, moj Midhade !"

I ja se zastidim jer zaključim iz toga da je bio ženskaroš, k'o stric Smail.

A ona nastavi :

" Naiđe on četvrtkom sa "akšama" iz đamije pa će ti meni preko taraba - Aiišeee ! Hoćel' biti dennetskoga blata. Aaa..."

Pa će onda tiše, skoro šapatom :

" A to on mene napominje da pečem halvu jer je naiš'o a ne čuti miris. Jes', jes', moj Midhade. "

" A što blato ? A što halva ?", raspitujem se je sada skroz radoznalo jer mislim da je neka igra koju ne znam, dok je u pitanju blato. Mislim na ilovaču, onu u obalama Bereka i Puharske, s kojom smo se najradije igrali.

Onda tata, nekako postidjen, valjda da bi pokazao pred njom da zna stare pridorske običaje, objašnjava da je od davnina običaj u Starome Gradu bio, da žene uoči petka, dakle četvrtkom pred večer, u akšam, peku halvu, koju su nazivali i "džennetsko blato".

Dok se u tavi prži brašno sa malo putera, razliježe se lijep i jak miris, koji se širi po cijeloj mahali mameći djecu, koja trče da otkriju u kojoj se kući pravi halva. Znaju djeca da će se djeliti svima koji se nađu u blizini jer je to veliki sevap. I kući koja dijeli i onima koji je budu jeli. Sve se u grupicama k'o fol ne primjećujući ništa, igraju okolo a sve bliže i bliže, ušiju naćuljenih ka otvorenom prozoru iz koga će se čuti onaj dragi poznati zvuk. Zvuk prokühale vode sa šećerom kad prelije vrelo prženo brašno pa sve proključa uz prštanje i klepet drvene kašike po bakarnoj tavi. Kašike, koja brzo mora mješati uzavrelu kašu, dok se sve ne izjednači u masu, baš sličnu blatu ilovače sa kojom se djeca rado igraju.

Eto, to se je djeci djelilo i govorilo da je to džennetsko blato. Valjda, da bi sama mogla maštati kakve li su druge stvari u džennetu, kad je tamo blato - halva.

E sutra je četvrtak. Sutra ću ja predveče praviti halvu na rijeci Aragonu u španskim Pirinejima. Djece ima dovoljno u ovom "Auto-Kampu". Ima ih iz Engleske, Njemačke, Holandije, Francuske. Danas ih je primamio miris sataraša pa su jeli sa mnom. A ona Njemica Birgite je prevodila recept mamama, Holandanki i Engleskinji.

E sutra će doprijeti miris "džennetskoga blata" od Bereka do rijeke Aragona.

E nek' sam te se sjetio draga moja Aiše u španskim Pirinejima

Midhad Hergic